

"מלאכת מחשבת"

דיון לעומק בנושאים עיוניים של פרשת השבוע

פרשת השבוע "שופטים" (ובו ד' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק ל"ד "איש הצללים"

א) בדין ירושת מלכות בית דוד.

מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו, וכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו, כדכתב הרמב"ם ז"ל (פר' א' מהל' מלכים) "הרי לנו שאין ירושת המלכות כדין ירושה של ממון, דהתם אין תנאי שיהיה ראוי והגון לירושה, אבל למלוכה בעינין שיהיה ראוי מצד עצמו למלכות, א"כ למאי אהני ליה המשיחה? אלא להקדימו לאחרים, דאלמלי הירושה היה השני קודם לו כיון שהוא הגון טפי, א"כ לזה הועילה לו המשיחה שיהיה קודם לאחרים, יעוי"ש.

אמנם נראה מדברי הרמב"ם דיש מעלה מסוימת למלכי בית דוד כלפי מלכי ישראל, דאצל מלכי ישראל לא יועיל זה שבנו ראוי למלא את מקום אבותיו ורשאי ליקח את מי שיהיה ראוי יותר ממנו, דז"ל (פר' א' מהל' מלכים הל' ט') "מלכי בית דוד הם העומדים לעולם, כסאך יהיה נכון עד עולם, אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל, תיפסק המלכות מביתו, שהרי נאמר לירבעם, אך לא כל הימים".

ונראה ד' השיג עליו ז"ל "אבל אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות וכו', אמר אברהם, זה סותר מה שאמר למעלה (הלכה ז') "ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם והוא שיהא הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה" אלא ודאי כן הוא, אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה מלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שניה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג קיסר".

נראה מדברי הרמב"ם ד' השיג על דברי הרמב"ם ז"ל שהרי ישנה ירושת שררה שזוכה לו ולזרעו עד עולם, היכא דהוא ממלא מקום אבותיו, וכיון שכן כיון שמלכות ישראל לא גרעה מכל שררה אחרת למה יפסיד בנו של ירבעם את המלוכה אם ימלא את התנאי שהוא ראוי למלא את מקום אבותיו? אלא ודאי שלא זה

איתא בפרשה (פר' י"ז פס' ח') "לבלתי רום לבנו מאחי ובלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

ובפרש"י: מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא קודם לכל אדם". הדברים צריכים ביאור רחב, נראה כאן שלמעשה לאחר שהמלך מסתלק ישנה בחירה מחדש רק דיש לבן דין קדימה לכל אדם אם הגון למלכות, דאף אם יש מי שיותר הגון ממנו למלכות מכל מקום כיון שהוא הגון למלכות הוא קודם לו, ולכאורה צ"ע שהרי מלכות בית דוד מובטחת לדוד ולזרעו עד סוף כל הדורות ואין כאן מהלך של בחירה?

ונראה דלא קשיא כלל, דודאי מלכות בית דוד אינה מותנית כלל, כיון שכבר נמשחו למלכות ומכוח המשיחה חלה זכיה לכל הדורות אבל יש תנאי במלכות שיהיה המלך הגון למלכות, דאם יוצר מצב שחלילה וחס לא יהיה בן אחד שיהיה הגון למלכות פסק כוח הזיקה לירושת המלוכה, דאין זה כירושה שאינה מותנית אם הירוש הגון או אינו הגון ואף אם הבן הוא רשע יש איסור להעביר נחלה מבן שאינו הגון (בר אם הוא מומר) וזה אומר הפסוק תנאי, דרק אם לא יסור מן המצוה ימים ושמאל או אז יאריך ימים על ממלכתו כל הימים אבל אם לא, לא. וזה מה שאומר רש"י שבנו קודם אם הוא הגון למלכות, אבל אם אינו הגון מעבירים אותו מן המלכות וז"פ.

ברא"מ הביא מקור דברי רש"י מהגמ' כריתות (דף ה' ע"ב) וז"ל "בפ"ק דכריתות ובהוריות, שכיון שנמשח למלוכה זכה על ידי כך למלוכה הוא ובנו ובן בנו עד סוף כל הדורות, ומפני מה משחו את שלמה? מפני מחלוקת אדוניה, ויואש מפני עתליהו, ויוהאחז מפני יהויקים, לסלק המחלוקת, פירוש "הגון" שיהא ממלא אבותיו בחכמה וביראה, היה ממלא ביראה אע"פ שאינו בחכמה,

שהיה לאחר פטירת אביו ראוי היה למלוך אחרי אביו ולמה צריכים היו למשוך אותו מחדש, אבל אצל שלמה לכאורה אין מקום לקושיא, גם עצם טענת הגמ' ולא כל דבעי מלכא מורית ליה מלכותא אינו ברור, וכי המלוכה מתחלקת כמתנה מחיים, והלא זה תלי בדין ירושה ואין ירושה מחיים?

והנה יש לדקדק בלשון הרמב"ם (בהל' ז') "כשמעמידן המלך מושחין אותו בשמן המשחה וכו', ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלוכה ירושה, שנאמר למען יאריך ימים על ממלכותו הוא ובניו בקרב ישראל. הניח בן קטן, משמרין לו המלוכה עד שיגדיל, כמו שעשה יהודע ליואש". ואחרי זה כתב הרמב"ם "ולא המלוכה בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם וכו', כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלוכה לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר, כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים וכו'".

ויש להבין מה החילוק בין משיחה לבין סתם ירושה, כיון שגם היכא שאין משיחה זוכה הוא לבניו ולבני בניו (הכשרים) עד סוף כל הדורות, מה נוסף בדין המשיחה, מה חידשה המשיחה שאין בירושת שררה, והלא ברור שיש למשיחה דין וכוח מיוחד שמשנה את דינו מדין השררה, שגם בה יש הלכה של ירושה לבניו ולבני בניו.

והנה מצינו גמ' במס' בבא בתרא (קנ"ט ע"א) "איתמר בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת, בנו מוציא מיד הלקוחות, וזו היא שקשה בדיני ממונות. ולימרו ליה, אבוך מזבין ואת מפיק? ומאי קושיא, דילמא מצי אמר מכח אבוה דאבוה קאתינא, תדע לך דכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ" יעוי"ש. ויש להבין למה הביאה הגמ' המשך הפסוק תשיתמו לשרים בכל הארץ, והלא די היה להביא רק את הרישא של הפסוק? וביאר בזה הרש"ש דזה נוגע גם לגבי ירושת שררה, דאם בנו אינו ממלא מקום אביו אולם בן בנו ממלא את מקומו יכולה השררה לבוא מכוח אבי אביו, דיכול הוא לומר אני בא מכוח אבי אבא, ולא מכוח אבא שאינו ראוי והגון לשררה.

אולם נראה דיש בזה נדון בראשונים ז"ל, דהנה בתוס' ב"ב (דף קי"ח ע"ב ד"ה ולמאן) העלו דבני המרגלים נטלו בזכות אביהם חלק בארץ בין חלק פשיטות ובין חלק בכורה. ברם בשיטמ"ק (דף קנ"ט ע"א) הביא את דברי רבינו יונה ז"ל שמחלק בין חלק פשיטות לחלק בכורה וטעמו, שהרי אבותיהם היו מרגלים ולא זכו לחלק בארץ, על כן אין הם יכולים לומר מכח אבוה דאבא אתינן לענין חלק בכורה (דבחלק בכורה אין כזו טענה). ובקוב"ש (ב"ב אות ש"ט) מבאר את המחלוקת שלהם, דדעת רבינו יונה דמה שהוא אומר "במקום אבי קאמינא" הוא בא מכוח התולדה שהוא בא מאביו דאף שכן הבן יורש את אבי אביו ולא את אביו, היינו שהוא זוכה בדין יורש שהיה לאביו, אבל אם אביו גופא אינו ראוי לירש כמו גבי המרגלים שהופקעו מירושת הארץ

החילוק בין מלכות בית דוד למלכות ישראל, אלא דמלכות בית דוד הוי מלכות גמורה, וכגון לענין ישיבה בעזרה, דקיימ"ל אין ישיבה בעזרה אלא מלכי בית דוד ומלכי ישראל צריכים לעמוד כמו כולם, אף שנכבדים הם, ועוד נפק"נ כדוגמת זה, דזהו גדר של פלג קיסר, א"כ גדר מלך ממש, נאמר רק כלפי מלכי בית דוד בלבד, ואילו מלכי ישראל זה מהלך של שררה, ומה שבית ירבעם הפסידו את המלוכה כי לא היו ראויים והגונים.

ובכסף משנה ביאר וישב את דברי הראב"ד, וז"ל "כוונת השגתו, שאמר למעלה בענין ירבעם "ובניתי לך בית כאשר בניתי לדוד וגו'" ומשמע שאם ילכו בניו בתורתו כאשר הלך דוד שיבנה לו בית כאשר בנה לדוד, ומה שאמר הפסוק "אך לא כל הימים, היינו אם לא ילכו בתורתו, יפסק מהם המלוכה, ולא כמלכות בית דוד שנאשר לבניו "שבט אחד" (כלומר מהשמים יסיעו שתמיד ישאר משהו מבית דוד שיהיה ראוי למלוך אחריו, וכך עד שלא פסקה המלוכה מיהודה בעת שכבש נבוכדנצר את ארץ ישראל והגלה את בני ישראל לבלב היו מלכים מבית דוד, ואילו מלכי ישראל התחלפו בזה אחר זה ולא הייתה כל המשכיות)

ומבאר הכס"מ דהרמב"ם טוען שהרי סתם אמר קרא "אבל לא כל הימים" משמע שאפילו צדיקים לא ימשיכו, שהרי המלוכה היא ירושה לבית דוד יעוי"ש, אבל הדברים אינם מחוורים כלל, במה יישב הכס"מ את טענת הראב"ד, שהרמב"ם סתר משנתו, שהרי אמר להדיא (בהלכה ז') דשררה יש בה דין ירושה, ומאי גרע ירושת המלוכה מירושת השררה? וע"כ צ"ל דאם היו לירבעם בנים ראויים לא הייתה נפסקת המלוכה, אלא שהייתה מלכתחילה במעמד של פלג קיסר, ולכאורה הדברים צ"ב רחב.

עוד צריך ביאור בדברי הגמ' בכריתות דתממה מפני מה משחו את שלמה והלא דוד כבר נמשח למלכות? ותירצו ע"ז מפני המחלוקת של אדניה, ובגמ' הקשו מנלן דכי איכא מחלוקת בעי משיחה, ולא כל דבעי מלכא מורית ליה מלכותא (כלומר דיש כוח למלך להוריש למי שירצה, ואם דוד רוצה להוריש את המלוכה לשלמה הרי בירר מי מבין בניו יהיה המלך וא"כ איגלאי מילתא דשלמה הוא בנו היורש אותו למלכות ולמה צריכים למשוך את שלמה בפני עצמו) ותירצו בגמ', אמר ר' פפא, אמר קרא "בקרוב כל ישראל" בזמן ששלום על ישראל (כלומר דאיכא תנאי נוסף במלוכה, דלא רק דצריך להיות ראוי והגון אלא גם שיהיה מוסכם על כל העם ואם יש מחלוקת אין הוא מוסכם על הכל לפיכך לא תועיל המשיחה).

וכבר תמה על זה מרן הגאון הגדול רבי יאשע בער זצוק"ל (ראש ישיבת בריסק) דהתמיהה אינה ברורה כל עיקר, שהרי כל המעשה נעשה עוד בחיי דוד המלך וכן הושבתו על הכסא הייתה בחייו, והיכן מצינו דין ירושה מחיים? ובשלמא גבי יואש שפיר הקשתה הגמ', כיון

ברם כל דין המשיחה מועיל רק להכתיר אותו למלכות אפילו בחיי האב ולהושיבו על כסאו בחייו, אבל לא להמליכו בפועל. ראייה לזה הגמי בשבת (דף ל' ע"א) דרצה דוד שיאריכו ימיו עד ליום אחר שבת, כדי שלא ימות בשבת ואל יהיו מתעסקים בו, וע"ז אמר לו הקב"ה דכבר הגיעה מלכות שלמה ואין מלכות אחת נוגעת בחברתה כמלוא הנימה. ויש לשאול והלא כבר מלך שלמה בחיי אביו וא"כ כבר נגעה מלכות אחת בחברתה? אלא ודאי אין מקום לשני מלכים שימשו בכתר אחד, ועל כן כל עוד דוד חי הוא המלך ושלמה יכול להיות רק מוכתר למלכות ותו לא, אבל למלך בפועל אינו יכול עד שימות המלך הקודם, כי אין מלכות אחת נוגעת בחברתה כמלוא הנימה.

עכ"פ נמצאו שיש שני דינים חלוקים, דין ירושת שררה ודין זכיה מדין משיחה, וזה מה שהתחדש במלכות בית דוד ולפיכך לא אבדה המלוכה לעולם, אלא שכל עוד לא יהיה יורש ראוי לא יהיה מלך, אבל כשיגיע יורש ראוי ימלוך ותשמר לו המלוכה אפילו בעוד כמה דורות, ממילא מלכות בית דוד תישמר לעולם, ואילו במלכות ישראל ברגע שאין יורש מתאים אובדת המלוכה, ממילא לא יועיל מה שיש כרגע יורש מתאים אבל אין בזה הבטחה לכל הדורות, כך נראה לומר בישוב שיטת הרמב"ם מהשגת הראב"ד, אלא דהדברים נראים מאד מחודשים, וצ"ב.

***

ב) החילוק בין שש ערי מקלט למ"ב ערי הלויים **(מהגאון החו"ב רבי אברהם חנוך שפיגל שליט"א)**

א) "ואת הערים אשר תתנו ללויים, את שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח, ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר. כל הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושמונה עיר אתהן ואת מגרשיהן" (במדבר לה, ו-ז).

וברמב"ם פ"ח מרוצח הל"א וב': "מצות עשה להפריש ערי מקלט, שנאמר שלש ערים תבדיל לך. ואין ערי מקלט נוהגת אלא בארץ ישראל. ושש ערים היו, שלש הבדיל משה רבינו בעבר הירדן, ושלוש הבדיל יהושע בארץ כנען". ובהל"ט: "כל ערי הלויים קולטות, וכל אחת מהן עיר מקלט היא, שנאמר ועליהן תתנו ארבעים ושתיים עיר, כל הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושמונה עיר,

אינו יכול לומר במקום אבי קאמינא, אבל דעת התוס' דהבן אינו בא מכוח תולדה אלא הרי הוא כאביו, כלומר התורה נתנה לו כוח ירושה כאילו הוא כאביו (ובמקומו הוא עומד) וכיון שהוא עצמו לא היה מהמרגלים שפיר יכול ליטול את כל חלקו, הן בחלק פשוט והן בחלק בכורה, שהרי גם אביו אם לא היה במרגלים היה זוכה לכל ועכשיו בנו עומד תחתיו.

ותצא עוד נפקמ"נ במחלוקת בין רבינו יונה לתוס', לענין אם היה הבן מומר לשיטות הסבורות דמומר איננו יורש, אם בן המומר יכול ליטול את חלקו בירושה, דלשיטת רבינו יונה ז"ל אינו יכול ליטול, כיון שהוא בא מכוח התולדה ואילו לדעת בעלי התוס' יוכל לבוא מכוח אבי אבא, דהוי במקום הבן הזה והוא הרי אינו מומר.

והכי איתא בתשובות הרא"ש (כלל י"ז סי' יז) דבן המומר יורש את אביו, כמו כן יש עוד נפקמ"נ, אם היו הנכסים אסורים בהנאה על הבן, אם בנו יוכל לרשת את הנכסים, לשיטת הרשב"א (סי' השותפין בנדרים) דאין ירושה באיסורי הנאה, דלדעת רבינו יונה לא תהיה לו חלק בירושה, ואילו אליבא דשיטת התוס' יהיה לבן חלק בירושה (יעו"ש באורך בקוב"ש).

מכל זה מצינו דיש לדין הירושה מגבלה גדולה, אם אין הזרע ראוי [עכ"פ לשיטת רבינו יונה], א"כ יש לומר דבדין המשיחה התווסף דין חדש שמעבר לדין ירושה, והוא למעשה לא שייך לדין הירושה, אלא הוי זכיה לכל הזרע שלו, ואפילו בעוד חי האב המוריש.

ולפי"ז נוכל לומר, דבדין זה יכול המלך לבחור את היורש שלו בעודו חי, משא"כ לירושת שררה שהיא כירושה ממש שאינה בחיים, להכי שפיר הקשתה הגמי בכריתות "ולא כל דבעי מלכא מורית ליה מלכותא" ולהכי משחו את שלמה עוד בחיי דוד ואפשר שבה שונה דין מלך ממלכי בית דוד לשאר מלכים, וזוהי כוונת הרמב"ם דמלכי בית דוד לא תפסק מהם המלכות לעולם, כיון דבמעשה המשיחה זכה בית דוד שאפילו אם יהיה איזה יורש בעולם המלוכה תשמר לו, ולהכי יואש כשהיה קטן ולא ראוי למלוכה שמר לו יהודיע את המלוכה, ואם היה זה דין ירושה לא מסתברא שיכול היה לדחות מועמד שראוי למלוך בינתיים כיון דדין המלוכה דורש שבינתיים יעמידו מלך, ויתכן שכל ימי חייו לא יוכל אותו יורש למלוך, ואילו אצל יואש שמרו את המלוכה עד שיגדל ולא עשו בזה חשבונות

ובזה שונה דין המשיחה מדין ירושת שררה, ובזה הוי עדיף בית דוד ממלכי ישראל שאפילו אם היו כשרים לא היו יכולים רק לזכות מדין ירושה רגילה ואם לא יהיה כרגע יורש מתאים לא תשמר לו המלוכה וממילא תיפסק המלוכה אפילו אם יש יורש ראוי בעתיד, ולהכי לא תקשי עליו השגת הראב"ד שאין כל סתירה בין הדינים, דודאי יש דין ירושת שררה אבל משיחה רבה עליו ודו"ק היטב.

לך קולט אלא שש ערי מקלט, ומוכח מזה, ועוד ראיות שהביא שם, דהירושלמי ס"ל דמ"ב ערים אינן קולטות. והא דפי' הרמב"ן המקראות לדעת הירושלמי דלא כבבלי, היינו כדי ליישב המקראות על פי הפשט לפי דרכו.

ונהי דדברי הרמב"ן נחו ושקטו לדברי הרדב"ז, אך מ"מ קושית הרמב"ן על הבבלי במקומה עומדת, דלאחר שהוסיפו מ"ב ערים לקולט נמצאת החלוקה בין העבר המערבי למזרחי שווה, ומאי פריך אמאי בעינן תלת בעבר המזרחי. וליכא למימר דגם בבבלי איכא פלוגתא בזה, ומאן דפריך ס"ל דמ"ב עיר אינן קולטות, משום דהא והא אביי קאמר לה התם.

(ב) ונראה, דבאמת מעיקר המצוה מוכרח דאיכא חילוקי דינים בין שש ערי המקלט לשאר מ"ב ערי הלויים, דהרי הכתוב קרא "עיר מקלט" רק לששה ערים, וקבע גם אלו הן ששת הערים, ואילו שאר מ"ב עיר לא כינה אותם "עיר מקלט", ורק מדכתיב "ועליהם תתנו" ילפינן דגם הן קולטות, ועל כרחך שיש חילוקים בין הערים, וצריך לברר מה הן החילוקים.

ובסוגיות הגמ' במכות מצינו ב' חילוקים, ע"ש בדף י. דאמר אביי "הללו קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, הללו לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות". פי', שש ערים קולטות בין אם ידע הרוצח דהם ערי מקלט ובין אם לא ידע, ומ"ב ערים קולטות רק אם ידע דהוו ערי מקלט. עוד חילוק איתא שם בדף יג., דמשנה תנן לפלוגתת ר"מ ור"י אם היו הרוצחים מעלים שכר ללויים, ולמסקנת הגמ' פלוגתתם רק במ"ב ערים, אבל בשש ערים לכו"ע לא היו מעלין להם שכר. ועיין ברמב"ם פ"ח מרוצח הל"י שפסק לב' החילוקים הללו.

עוד חילוק כתב האור החיים עה"פ "ואת הערים" וגו' (לה, ו), דבשש ערים אם רבו הרצחנים וצר המקום נדחים בני לוי מפני הרצחנים, (וכמובן דצריך שישארו שם רוב לויים, דהא בעינן שרוב העיר יהיו לויים, וכן שזקני אותה העיר לא יהיו

הקישן הכתוב כלן זו לזו לקלוט", עכ"ל. ומקור דבריו בגמ' מכות י.יג., ע"ש.

והנה בפסוקים נתבאר, דמתוך שש ערי המקלט, שלשה ערים היו בעבר הירדן המערבי, ושלשה בעבר הירדן המזרחי, דהיינו חברון שכם וקדש בעבר המערבי, ובצר ורמות וגולן בעבר המזרחי. ויעויין בגמ' מכות ט: (בסוף העמוד) דפריך: "בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת", פי', דבארץ ישראל ישבו תשעה וחצי מטות ובעבר הירדן רק שתים וחצי מטות, ומדוע צריך ערי מקלט בנחלת שתים וחצי שבטים כמו בנחלת ט' ומחצה שבטים. ומתרצת הגמ': "אמר אביי, בגלעד שכיחי רוצחים, דכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם", וכו'. והיינו דמשום ריבוי רוצחים שהיה בגלעד לכך הוצרכו שם הרבה ערי מקלט.

ועי' בפ"י הרמב"ן עה"ת (במדבר לה, יד) שהקשה, דהרי גם מ"ב ערי הלויים קלטו, ואותם ערים היו מחולקים במדה שוה מזרח ומערב, היינו דבמערב היו ל"ו ערים ובמזרח רק ו' ערים, ובסך הכל היו במערב ל"ט ערי מקלט ובמזרח ט' ערי מקלט, ונמצא שהיו מחולקים במדה שוה, ומאי מקשה הגמ'. ולכן סובר הרמב"ן על דרך הפשט, דאה"נ אותן מ"ב ערי מקלט לא קלטו והיו רק למושב הלויים, ורק שש ערים קלטו. והא דהיו צריכים ג' ערים בעבר המזרחי, כתב הרמב"ן משום דהיה שטח גדול, ולפי גודלו היו צריכים ליתן ג' ערים. ועוד טעם, דמשום כבודו של משה שהפריש את הערים בעבר המזרחי לכך ניתנו שם ג' ערים.

והנה אמנם ודאי דדברי הרמב"ן הם רק על דרך פשט המקראות, אבל גם זה תמוה מאד שיצא לפרש הפשט נגד דברי חז"ל במקום שלא מצינו בו חולק, וביותר דפשטות המקראות משמע כדברי חז"ל, כדכתיב "ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר" וגו', ומשמע שגם מ"ב ערי הלויים קולטים, (כדפריך בגמ' מכות שם). ומצאתי בשו"ת הרדב"ז ח"ה תשובה ב' אלפים קל"ח שנשאל על זה, והשיב הרדב"ז דהרמב"ן סמך על דברי הירושלמי. דמדברי הירושלמי משמע דס"ל דמ"ב ערים לא היו קולטות, ואמרו שם בהדיא אין

דס"ל למשנה למלך דלא עבדין ערי מקלט מוקפות חומה, והוסיף המל"מ, דדין זה הוא בכל ערי מקלט וגם במ"ב ערי הלויים.

אולם הערוך לנר במכות שם חולק על המל"מ, וס"ל דכרך הכונה עיר גדולה ולא דווקא מוקפת חומה, וממילא עבדין ערי מקלט מוקפות חומה, והגמ' בערכין הקשתה משום דהיה פשיטא לה דאין מקיפין בחומה אלא ערים גדולות, ולכך כיון דאין עושים את ערי הלויים גדולות ממילא משמע דלא היו מוקפות חומה, אבל אה"נ ודאי דמצי עביד עיר מקלט לעיר בינונית מוקפת חומה, עיי"ש בדבריו. וע"ע בהגהות חשק שלמה במכות שם דכתב נמי כדברי הערוך לנר, וכתב דרש"י ס"ל דכרך היא לאו דוקא עיר מוקפת חומה, אלא עיר גדולה, ואה"נ עבדין ערי מקלט מוקפות חומה.

אכן בביאור עמק הנצי"ב לספרי פ' מסעי פיסקא א' הביא דעת המל"מ, והוכיח מדברי הסיפרי דכרך נקרא עירות גדולות ולא דווקא מוקפות חומה, ומסיק, דודאי בעינן שלא יהו ערי מקלט מוקפות חומה, משום דע"ז זה פעמים שמתמעטת הפרנסה, אבל זהו רק בששה ערים שנצטוו להפרישם שיהיו ערי מקלט, אבל בשאר מ"ב ערי הלויים, נהי דקלטי, אבל מ"מ לא היו מחוייבין לעשותם כן, ולכן אפשר לעשותם גם מוקפות חומה. ולדברי הנצי"ב עלה בידינו חילוק נוסף בין שש ערי מקלט לשאר מ"ב ערים.

ובדרך אגב, יש להעיר על דברי המל"מ, דבקרא (במדבר לה, ד) כתיב: "ומגרשי העיר אשר תתנו ללויים מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב", ומפורש דהיה קיר לעיר, וכן תרגם אונקלוס שם: "מכותל קרתא", ולכאורה היינו חומה (וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ג משו"י הל"ב), וצ"ע.

וכן יש להעיר מהכתובים בספר יהושע, דגבי נחלת נפתלי מבואר במקרא (יט, לה) דנחלו עיר מבצר ששמה חמת, ובחלוקת ערי הלויים כתיב התם (כא, לב) דהלויים נטלו מנחלת נפתלי את העיר חמת דאר, ולפנ"כ לא הובא דהיה בנפתלי

רצחנים, כמ"ש הרמב"ם שם פ"ז הל"ו), ולכך קראם הכתוב "ערי מקלט", והיינו דדין ערי מקלט דאית להו קודם לדין ערי הלויים, ובשאר מ"ב ערים אין דוחין הרצחנים את הלויים.

ג) עוד חילוק נזכר בדברי האחרונים, ולפי שאינו ברור צריך להאריך בו מעט. בגמ' מכות שם י. איתא: "ערים הללו אין עושין אותן לא טירין קטנים, ולא כרכים גדולים, אלא עירות בינוניות", וכן פסק הרמב"ם שם בהל"ח וז"ל: "ערי מקלט אין עושין אותן לא עירות גדולות ולא כרכים גדולים ולא קטנים אלא עירות בינוניות" עכ"ל. וכתב המל"מ שם, דמשמע מדברי הרמב"ם דכרך היינו עיר המוקפת חומה (ובין גדולה ובין קטנה נקראת כרך אם היא מוקפת חומה), ולכך כפל הרמב"ם וכתב דאין עושין לא עירות גדולות ולא כרכים גדולים, ומש"כ ולא קטנים קאי גם על עירות וגם על כרכים, והיינו דעיר חומה אין עושין אותה כלל עיר מקלט, ואפילו עיר בינונית המוקפת חומה אין עושין אותה עיר מקלט, וכך משמע מדברי הרמב"ם דמסיק: "אלא עירות בינוניות", ומשמע דדוקא עירות בינוניות עושין, אבל כרכין אין עושין אפילו שהן בינוניות.

וכתב המל"מ דהא דנקט דכרך היינו מוקף חומה, למד כן מהמשנה ריש מגילה דקרי למוקפות חומה כרך ולאין מוקפות חומה עירות. והביא שכ"כ התו"ט בברכות פ"ט מ"ד, על הא דתנן הנכנס לכרך מה הוא אומר, דכרך היינו עירות המוקפות חומה. ומקור נוסף לזה, מהגמ' ערכין לג: דאיתא התם דדין בתי ערי חומה אינו נוהג בערי הלויים, ופריך ומי איכא ללויים בתי ערי חומה, ומביא הברייתא הנ"ל דאין עושין ערי מקלט לא כפרים קטנים ולא כרכים גדולים, ומשמע דכרכים גדולים היינו ערי חומה. וכתב דזהו גם כוונת הגמ' במכות שם דהקשתה על מה דאיתא בקרא דקדש הוה עיר מקלט, ואיך יתכן כן, הא בקראי מבואר דקדש היתה עיר מבצר, ותניא ערים הללו אין עושין אותן לא עירות גדולות וכו' היינו הברייתא הנ"ל, ומשמע נמי דכרך היינו ערי חומה, ולא עבדין ערים המוקפות חומה, אלא ערים שרגל אדם מצויה בהם בשווקים. עכ"פ העולה מכל הנ"ל

הדרך ושלשת את גבול ארצך", והאי דינא דצריך לשלש גבול הארץ הרי בודאי אינו אלא בין ששת הערים, דזה גופא דקרא "ושלשת", היינו לחלק הארץ לג' חלקים את עבר הירדן המערבי לג' ואת המזרחי לג', ומ"ב ערים לא עיילי בחשבון כלל (עיין ברמב"ם פ"ח מרוצח הל"ז), ומינה דגם הא ד"תכין לך הדרך" אינו אלא בשש הערים ולא בשאר המ"ב. ולפי האמור אין צריך לבאר כלל הטעם, דהני מ"ב עיר אינם עיר מקלט בעצם, אלא הוו רק מקום בו אסור לגואל הדם להרוג הרוצח, וכיון דלכתחילה הרוצח אינו נס אליהם אלא לשש ערים לכך לא עיילי בחשבון של ושלשת לך הדרך, ואין צריך להכין הדרכים לשם.

מעתה יתכן להוסיף ולחדש, דעיקר מצות הפרשת ערי מקלט היא בשש ערים דוקא, אבל במ"ב ערים לא מקיימי בזה מצות הפרשה, והיינו משום דעיקר הקצאתן היא לערי הלויים ולא למקלט, וקצת מסייע לזה לשון הרמב"ם בסה"מ (עשה קפב) שכתב: "היא שצונו להכין שש ערי מקלט כדי שיהיו מוכנות למכה נפש בשגגה", ומשמע דהמצוה היא בשש ערים בלבד, (אולם במנין ריש הל' רוצח וכן בפ"ח שם הל"א הזכיר סתם ערי מקלט ולא נתן להם מנין). וזהו הא דמצינו שמשה רבינו נתאוה להפריש ג' ערים, ותיכף שיכל הפרישם (עיין רש"י דברים ד, מא), ולכאורה תמוה מה כל כך מיהר לזה, הרי מחנה לוייה קלט כל ימיו, ובזה קיים כבר מצות הפרשת ערי מקלט. ולדברינו מחזור היטב, דמחנה לוייה אמנם קלט, אבל לא היה בזה קיום מצות ערי מקלט שיסודה הוא להפריש ערים שעיקרן למקלט, ומחנה לוייה לא היה עיר מקלט אלא רק מקום איסור הריגה לגואל הדם. ולפ"ז שפיר יתכן דגם במ"ב ערים לא מקיימים מצוה זו אלא בשש ערים בלבד. (ואפשר להוסיף ולחדש, דמ"ב הערים ניתנו ללויים לנחלה, והיה זה חלקם בארץ, ולכן הרוצחים העלו להם שכר, משא"כ שש הערים לא ניתנו להם בנחלה, אלא רק זכות לדור שם, דעיקרם הופרשו לערי מקלט, ועיקר הדברים הללו העלה מו"ר חמי צ"ל בספר לב אריה סימן סג ע"פ שיטת הירושלמי בענין וידוי מעשר וברהמ"ז, ולכן איני רואה מקום

עיר זו, ומסתבר דזוהי העיר חמת, וא"כ מפורש דנתנו ללויים ערי חומה. ובזה י"ל, דתרתיה חמת היו, כדמתרץ במכות שם לענין העיר קדש, ע"ש.

(ד) ועלה לנו עד השתא ד' חילוקים בין שש ערים למ"ב ערים: א. שש קולטות לדעת ושלא לדעת, ומ"ב רק לדעת. ב. בשש לא בעו להעלות שכר ובמ"ב בעו. ג. חידושו של האוה"ח דבשש ערים הרצחנים דוחים ללויים ובמ"ב לא. ד. לפי"ד הנצי"ב, בשש בעינן שלא יהיו מוקפות חומה, ובמ"ב לאו דווקא.

ונראה דטעם אחד מקיף בכריכה לכל הני חילוקים. דשש ערים יסוד דינם הוא עיר מקלט, ולא ניתנו ללויים אלא כדי שמשרתי ה' יהיו עיקר הדיורין בערי מקלט, ולצורך העיר מקלט, משא"כ מ"ב עיר ביסודן הן ערי הלויים, והא דקולטות הוא משום היותן ערי לויים, וכמו דמצינו דבמדבר מחנה לוייה קולט (עיין מכות יב: ובילפותא לזה). וזה נראה לעינים שכך הוא החילוק, דהיות וששה ערים יסודן הוא ערי מקלט, לכך אין הרצחנים מעלין שם שכר לבעה"ב, ולכן קולטות גם שלא לדעת, ואם רבו הרצחנים דוחין הם ללויים, ובעינן לעשותן ערים נוחות לקליטה ולכן אין להקיפן חומה, משא"כ שאר מ"ב ערים שביסודן הן ערי לויים, לכך הרצחנים מעלין שכר ללויים, ואין קולטות אלא לדעת, ואם רבו הרצחנים אין הלויים נדחים מפניהם, וכיון שביסודן הן ערי לויים, לכך אין צריך לעשותם נוחות לקליטה, ושרי לעשותן מוקפות חומה.

ואולי אפשר לחדד הדברים, דשש ערי מקלט הוו עיר מקלט בעצם, משא"כ שאר מ"ב ערים אינם אלא מקום איסור הריגה לגואל הדם, דבכל מחנה לוייה לא התירה התורה לגואל הדם לקחת נקמתו. ויתכן דלכתחילה מוטל על הרוצח לנוס לאחת משש ערי המקלט דוקא, ועד המסייע לזה, דהתורה צייתה "תכין לך הדרך" (דברים יט, ג), ולמדו מכאן חז"ל דצריך להכין הדרכים שיהיו רחבות וללא גיא ונהר, וצריך לכתוב על פרשת דרכים מקלט מקלט, וכל זה לא מצינו אלא בשש הערים, וההכרח לכך, דבהך קרא כתיב "תכין לך

לחוש לזה, הא מ"מ איכא מ"ב ערים, והיו שם בגלעד עוד ערים שיקלטו, והיינו ממש קושית הרמב"ן בחומש. וע"ז תירצה הגמ' דכיון דהשש קולטות לדעת ושלא לדעת והמ"ב רק לדעת, א"כ יש לחוש במקום דשכיחי רוצחים, והיינו כמו שבארנו.

* * *

אגב העסק בזה, אמרתי אלקטה מענין לענין באותו ענין. דהנה הבאנו לעיל דברי הגמ' דמשום דשכיחי רוצחים בגלעד לכך היו צריכים שם יותר ערי מקלט, וצ"ע, דערי מקלט מועילות לרוצחים בשוגג ולא לרוצחים במזיד, ומה הועיל לרצחני גלעד, שבפשטות משמע דהיו רוצחים במזיד.

קושיא זו הקשו תוס' במכות שם ט: (ד"ה בגלעד, ע"ש במהר"ם, ובפי' רבותינו בעלי התוס' עה"ת בפ' מסעי), ותירצו לפי הא דאיתא בגמ' שם (י:): "הה"ד מרשעים יצא רשע, במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והורגו, זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה". ובי' המהר"ם שכוונת תוס' לתרץ, דכיון דההורגים במזיד בלי התראה שכיחי בגלעד, לכך הקב"ה מזמין כל הורגי בשוגג משאר מקומות לכאן, ולכך היו צריכים להרבה ערי מקלט, (וכן מבואר בפ' רבותינו בעלי התוס' שם). ואני תמיה ע"ז, דמדוע מטלטל הקב"ה הרוצחים בשוגג מהכא להתם כדי שיהרגו הרוצחים במזיד, היה לו להזמין הרוצחים במזיד להיכן שמצויים הרוצחים בשוגג ושם יהרגו, ויתחלקו ערי המקלט לפי השבטים. ואולי עדיף לטלטל הרוצחים בשוגג שעונשם גלות, וזהו חלק מגלותם, ודו"ק.

והרמב"ן עה"ת שם כתב, דהיו שופכי הדם במזיד מרמין ומראין עצמם כאילו הרגו בשוגג, וכיון שלא נדע מי הרג במזיד ומי בשוגג לכך הרבה ערי מקלט. וכ"כ הריטב"א במכות שם, והמזרחי בפ' מסעי.

להאריך בזה, ועכ"פ דבריו שם מתבארים היטב לפי דברינו כאן.)

ומקור לדברינו מבואר במשך חכמה פ' מסעי (במדבר לה, ג), ע"ש שכתב דמ"ב ערים קולטות מדין מחנה לוי, דנתחדש בתורה דמחנה לוי קולט, משא"כ שש ערים דהן קולטות מדין ערי מקלט אע"ג דאינן שייכות ללוויים. וס"ל שם דלפיכך בבית שני דערי הלוויים לא היו ללוויים לפיכך מ"ב עיר לא קלטו, משום דכח קליטתם היו רק מכח דהוו מחנה לוי, משא"כ שש ערים שהן קולטות אף כשאין שייכות ללוויים ודקדק כן מלשון הכתוב "שש ערי מקלט תהיינה לכם", פי', דבשש הערים נאמר "תהיינה לכם", דהיינו שאף כשהם שלכם ולא של הלוויים הן קולטות כנ"ל, משא"כ מ"ב עיר, עכת"ד. ומלבד דעלה לנו מדבריו חילוק נוסף בין שש הערים למ"ב, דשש הערים קולטות גם בזמן שאין שייכות ללוויים משא"כ שאר המ"ב, למדנו גם כיסוד דברינו הנ"ל, כמבואר היטב.

לפ"ז נוכל אולי לתת מענה לקושית הרמב"ן שהבאנו תחילה, דאה"נ ודאי אם נכלול בחשבון גם את מ"ב ערי הלוויים הרי שהחלוקה היתה לפי יחס השבטים, דבעבר המערבי היו ל"ט ערים ובמזרחי רק ט', והיינו לכל שבט ד' ערים (כמ"ש הרמב"ן שם), אלא דמ"מ עיקר מצות ההפרשה אינה אלא בשש הערים, והן ערי מקלט בעצם, והרבה חילוקים מצינו ביניהם כמו שהעלנו, וזהו דפריך בגמ' שם מדוע היו בעבר המזרחי ג' ערי מקלט כמו במערבי.

לאחר כל האמור, ראיתי במהרש"א שם (מכות ט.) בהמשך הסוגיא, דהגמ' מקשה "ותו ליכא", פי', איך קאמר דהיו רק שש ערי מקלט, הא היו עוד מ"ב. והקשה המהרש"א, מאי פריך על המשנה, הא מצי למיפרך על הכתובים, דהכא כתיב ועליהם תתנו דמשמע דמ"ב ערים קולטות, והתם כתיב דרק שש ערי מקלט היו. ות' המהרש"א דודאי דידיעה הגמ' דאיכא חילוקים בין שש ערים למ"ב ערים ואין להקשות סתירה בפסוקים, אלא כיון דמתרץ שאני גלעד דנפיש רוצחים ולכך נתן שם ג' ערי מקלט, קשיא, מה לו

ולא אטמון קולמוסי מלסיים בדברי דרוש מעט.

דהנה ענין רוצח בשגגה הגולה לערי מקלט טעון ביאור, דאמנם הרוצח בשגגה לא יגיענו עונש המות, כמו שביאר רבינו בחיי עה"פ ונס שמה כל רוצח, וכתב שם דמכאן אנו למדים שהלב הוא עיקר האדם ועיקר כל המצות, ולפיכך הכא שהיה חסר לרוצח כונת הלב, לכך לא חייב מיתה. והיינו משום דחייב המיתה על רציחה הוא רק כאשר יש שיתוף הגוף והלב, אך כאשר רק הגוף יעשה והלב לא הסכים לדבר אינו חייב, ולכך כאן אינו חייב מיתה. אולם בזה יש לנו טעם מספיק רק מדוע ההורג בשוגג אינו חייב מיתה, ועדיין צריכין אנו למודעי מדוע יתחייב גלות, הא לא עשה כלום לכאורה.

ואפשר לבאר, דהבאנו לעיל מדברי המהר"ל בגור אריה, שודאי מקרה הרציחה בשגגה בא משום הזילזול בחיי אדם. ויש לעיין בזה מדוע הזילזול מביא לידי דבר חמור כ"כ. ונראה לכאורה, משום דהאדם כשלא יכיר במעלת חברו אשר גם הוא אדם וגם הוא צלם אלוקים, וגם לו יש את מעלותיו וסגולותיו, ולכל אחד יכול ללמוד ולהשכיל מחבירו, תיכף ומיד יבא הזילזול, וכיון שבא הזילזול נמצא דאינו מכיר טעם ותועלת בהמצאותו של חברו בעולם, ואין הדבר נצרך לו. וזלזול גורר זלזול, ומתוך כך מזלזל בדבריו ואח"כ בפרנסתו, ומזה יבא לזלזל בבני ביתו, ומתוך זה יקל גם בשמירת גופו של חברו ויבוא לרוצח בשגגה.

וכדי לתקן דבר זה, התיקון הנראה לשכל הוא שיתרגל לקבל וללמוד מחבירו, ועל ידי שילמד מחברו ויקבל ממנו תועלת יוכח כמה מעולה מציאות חברו, וממילא לא יבואו כל המכשלות הללו לידי.

וזהו תיקון הגלות לרוצח, דכיון שנכשל בידיעת התועלת מחבירו, עליו לתקן זה בתיקון האמור, והאיש אשר יגלה מביתו וילך למקום שאינו מקום לידתו ואנשי המקום אינם חבריו ומיודעיו, בעל כורחו יצטרך לטובת הבריות ללמוד מהם דרכי המקום ומחיתו, ומזה ילמד התועלת שיש בחברים

ובחזקוני (שם) כתב, דכיון דהדין הוא כמ"ש במשנה מכות שם דבתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם, נמצא דגם הרוצחים במזיד בתחילה היו נסים לעיר מקלט, וא"כ בגלעד כיון דנפשי רוצחים היו צריכים הרבה מקום בערי מקלט.

ובפי' הברטנורא עה"ת (שם) כתב, דכונת הפסוק דבגלעד נפשי רוצחים היינו דהיו נפשי גם הורגים בשוגג.

והמהר"ל בגור אריה (שם) הביא טעם בשם אחיו הר"ר סיני מפראג, וקרובים דבריו לדברי התוס'. והמהר"ל עצמו כתב הטעם, דהרי כל הורג בשוגג גולה אע"פ שלכאורה לא עשה כל דבר רע, רק מ"מ כיון דהיה לו ליזהר וליתן על ליבו כדי שלא יארע כל נזק לחבירו, והוא ריפרף באחריותו, לכך קראהו אסון. ובגלעד דהוו נפשי רוצחים במזיד, א"כ ע"כ דלא הוו זהירי בחיי חבריהם, ולכך ודאי גם הטובים שבהם שאינם רוצחים במזיד מ"מ בשוגג היו רוצחים כיון דחיי אדם היו מזולזלים בגלעד, ולכך היו נפשי רוצחים גם בשוגג בגלעד והיו צריכים הרבה ערי מקלט, וקרובים דבריו לדברי הברטנורא.

עוד טעם כתב המהר"ל, דודאי מה שהיה שם הרבה רוצחים היינו משום שהמקום עצמו מגדל רוצחים, וכיון שיש אנשים שמטבע בריאתם מסוגלים יותר לרוצח (וגם במקום שאינו גורם סגולת הרציחה היה בהם הנטיה לרוצח), להם היה שם תרתי לגריעותא, גם המקום וגם עצמם, ואותם שמטבעם נוחים לנפש חבריהם היה להם חדא לגריעותא, ולכך חלק תושבי גלעד נעשו רוצחים במזיד היינו משום התרתי לגריעותא, וחלקם נעשו רק רוצחים בשוגג משום הגריעותא הטמונה במקום, עכ"ד. ולענ"ד לזה כיון הרמב"ן בפיק החומש (שם) שכתב: "או שיאמרו שהיה אויר ארץ גלעד מגדלת רוצחים מאז היתה לגוי" עכ"ל.

דגם האנשים יכולים לגרום מעלות למקום. ויש בזה נתינת טעם לגלות, דע"י אדמת הלויים דאירה שונה משום קדושת הלויים יתכן שיתוקן הפחיתות שגרם לנפשו אויר מקומו, שקיעקע יסודות נפשו הטובים, ובאויר הצח של ערי הלויים תושב נפשו על כנה.

***

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ג) הדרך להגיע לתשובה בת קיימא

לקראת ימי התשובה, ארשום הרהורים שעלו על ליבי, אולי יועיל הדבר במידת מה לי ולבני גילי:

הנה בכל שנה בימי אלול ועשי"ת ויו"כ כל איש ישראל כשר וישר מקבל על עצמו לשוב בתשובה בשלימות מכל נדנוד חטא, ולהיטיב ולהישיר את כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו, אכן מה נאמר ומה נדבר, לב יודע מרת נפשו, כמה באמת נשאר מכל זה כמה שבועות אחרי יום כיפור?

ולפ"ז מתעוררת מאליה שאלה מרה ונוקבת, קשה וחמורה, האם אכן יוצאים אנו ידי מצות תשובה? אם אכן תוך זמן קצר לא נותר רושם מימי התשובה וכי אין זה אות שהתשובה לא היתה אמיתית? וכי יתכן הדבר שאדם שב בתשובה שלימה בכל שנה ושנה מחדש ואח"כ נופל שוב? הלא הוא הדבר אשר דיבר משה רבינו הרמב"ם פ"ב מהלכות תשובה ה"ב שאחד מתנאי התשובה הוא שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם.

ואמנם ידוע מה שכתב בספר בית אלקים להמבי"ט שאדם ששב בתשובה בלב שלם על עון מסויים ולאחר מכן נכשל בחטא זה שוב מ"מ לא הפסיד את תשובתו הראשונה, כי באותו הזמן שב בתשובה בכל לבו ועכשיו יצרו נתגבר עליו שוב, אך פשוט דזה דוקא באופן שבאותה שעה שחזר בתשובה מאס בחטא לגמרי והיה ברור לו שגם אם באמצע השנה יגיע לידי אותו נסיון ממש לא יכשל בזה, ורק אחר זמן חזר לסורו, אך מי שגם באותה שעה שבוכה ומצטער על החטא יודע בסתר לבבו יודע שכפי הנראה לא תחזיק התשובה מעמד למשך זמן רב, ודאי אין זה נחשב לתשובה כלל.

אכן דעת לנבון נקל שקשה לאדם לעמוד נגד טבעו, וכדי לשנות מה שהורגל עד עתה לא די בקבלה בעלמא ובהתעוררות זמנית, כי טבע כל דבר לשוב אל טבעו, כקפיץ החוזר למקומו וכמים הרוותחים השבים אל קרירותם, וכן הדבר כאן, ימי

ובאנשים מקשיבים לצרכיו, וילמד להכיר ערך האדם ודרגתו, ויבוא לתקן מידותיו בשלום.

ויש להוסיף תבלין לזה, דהנה כתב החינוך במצוה ת"ח (מצות נתינת ערים ללויים לשבת), דהטעם דערי הלויים קולטות משום: "כי בהיותם אנשי לבב, ידועים במעלות המדות וחכמות נכבדות, ידוע לכל שלא ישטמו הרוצח שינצל אליהם ולא יגעו בו, ואף כי יהרוג אחד מאוהביהם או מגואליהם, אחר אשר בפתע בלא איבה יהרגנו" וכו' עיי"ש. והיינו כמו שאמרנו, דכיון שיבא בתוכה ויראה שאינם שוטמים אותו ואינם מבקשים רעתו, ויראה מעלתם ומדותיהם הנכבדות ודאי יכנע לבבו בפניהם ויראה מעלת אנשים עליו, ויתן אל לבו שיש לפניו הרבה מה לקבל מחבריו, ויבא על תיקונו.

ובזה יש לבאר הגמ' בסוטה מט. דאיתא שם: "שני ת"ח הדרים בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה, אחד נהרג ואחד גולה, שנאמר לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה, שנאמר נדמו עמי מבלי הדעת", ע"כ. ואם כי מדוע אחד מת איני מבין, אולם מדוע אחד גולה, לפי משנ"ת, מובן קמעא, דאותם ת"ח שלא היה דעת בלבבם להכיר ערך ומעלת חברו, ולכך לא היו נוחין זה לזה ובאו לזלזל אחד בחבירו, לכך תיקון האחד לפחות הוא על ידי גלות, דבזה ילמד להעריך ידיעת ומעלת חבריו, וזהו שפירש רש"י שם: "על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה את זה ולמדין זה מזה" עכ"ל.

עוד יש להוסיף כמו שהבאנו לעיל בשם הרמב"ן והמהר"ל דאויר המקום גורם, והיינו דמציאות אויר המקום גורמת לשנות טבעי האנשים. וכמו"כ יש לומר לכאורה דהאנשים גורמים גם למקום, וזהו שכתב החינוך במצוה הנ"ל בטעם הראשון וז"ל: "ומפני גודל מעלתם וכשר פעלם וחיין ערכם, נבחרה ארצם לקלוט כל הורג נפש בשגגה יותר מארצות שאר השבטים, אולי תכפר עליו אדמתם המקודשת בקדושתם" עכ"ל. פי' דאדמת הלויים מקודשת ע"י קדושתם, ומשמע דהלויים עצמם ע"י מעשיהם גורמים לקדושת עריהם, וא"כ מוכח כנ"ל

את הטוב ולחדול מהרע, ובשאר ימות השנה יוכלו להסתובב ולראות ולשמע ככל אשר תאוו נפשם.

הרי לנו שברור וגלוי וידוע לכולנו שסביבתו של האדם משפיעה עליו השפעה מכרעת לכל ימי חייו על עיצוב דמותו ואישיותו, על מדותיו ועל דעותיו, בין אם ירצה בין אם לא ירצה, אלא שמשום מה לב האדם נוטה לחשוב שכלל זה נכון רק על ימי הילדות והבחורות, שאז האדם מעצב ובונה את אישיותו, אך בבגרותו יש לו כבר 'אישיות מוצקה' והוא כבר 'יודע מה הוא רוצה מעצמו', והסביבה כמעט לא משפיעה עליו.

אך באמת לא רק חברות הפירסומת יודעים כמה אין זה נכון, אלא גם כל אחד ואחד בתוך תוכו יודע זאת היטב, האדם מושפע מאוד מסביבתו לאורך כל ימי חייו, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות דעות ה"א: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם" וכו'.

גם מי שדעותיו מוצקות ביותר מושפע מסביבתו במידה רבה בלי משים, המחנכים הגדולים של האדם לטוב או למוטב הם עיניו ואזניו.

הלך רוחו של האדם נמשך מאוד מאוד אחר חושיו והרגשותיו, האדם מושפע מכל מה שהוא רואה, שומע, חש, מרגיש, האדם מושפע בעיקר מהחצוניות, מהכח, מהעושר, מהעוצמה, לא מהפנימיות, מהאמת, מהצדק, כי עיקר ההשפעה היא לא מההגיון אלא מההרגשה, האדם מתפעל ממראה עיניו יותר מהבנת שכלו.

ניקח לדוגמא את תופעת עישון הסיגריות, נתאר לעצמינו שמשד הבריאות היה מדווח שיש חשש סביר שבתוך כל אלף סיגריות יש סיגריה אחת ממולכדת! הרי ודאי וברור שבמצב כזה כל האנשים השפויים בדעתם לא היו מעיזים לנגוע בסיגריה, והרי כבר הוכח בבירור שהעישון מעלה פי כמה וכמה את הסיכון לחלות בסרטן, מחלות לב וכלי דם, שבץ מוחי, ועוד, וידוע לכולם כמה סבל וחרדות והוצאות כספיות יש מחמת כל מחלה כזו הן לחולה והן לכל משפחתו ומקורביו, ורוב המעשנים הקבועים אכן מתים בטרם עת, אבל אף על פי כן עדיין יש רבים המעשנים,

התשובה הם התעוררות זמנית, אך אחריהם שבים ובאים הימים הרגילים וכל אשר בהם, יציאות לקניות, לקופ"ח, לבנק, לטיולים וכדו', מקומות שהאווירה בהם הפוכה לגמרי משל הימים הנוראים, אם כן מה הפלא שהתשובה לא מחזיקה מעמד? הלא זה ממש כמו להעביר סיר מהאש למקרר ולצפות שישאר חם!

כדי להשתנות באמת לא די ברשימת קבלות, לא די בהתעוררות חולפת והתלהבות חד פעמית, הדברים האלו טובים מאוד, אך לא זו היא התשובה, לא מיניה ולא מקצתיה!

חייל היוצא לקרב צריך לעבור תחילה אימונים רבים ומפרכים, לא די שילמד בעל פה את כל הכללים והטקטיקות ו'יקבל על עצמו בלב שלם' ליישם את הכל בשדה הקרב.

אדם הרוצה ללכת על חבל דק צריך לעבור אימונים רבים, לא די בכך שיקבל על עצמו ללכת רק ישר בלי להניע שוב אבר לימין או שמאל.

התשובה האמיתית היא מהפך באישיות! התשובה היא העלאה של שיעור קומתנו הרוחני יותר מכפי שהיה עד עתה, התשובה היא לשוב אל ה', להיות אדם נעלה יותר, מחושל יותר, כמו שלא יעלה על הדעת לצאת למלחמה בלי להיות מאומן היטב, ובלי ההגנה והתחמושת הנדרשים, כך אי אפשר לצאת למלחמת החיים בלי הכוחות והכלים הנדרשים לעבור בשלום את כל הנסיונות העומדים בדרכינו.

עלינו אפוא לקבל על עצמינו בעיקר להתעלות ולהתרומם, וכל השאר יהיה בס"ד פועל יוצא מכך, כמובן שצריך גם חרטה ויודיו וקבלה על כל חטא וחטא, אך עיקר הקבלה צריכה להיות ההתעלות הרוחנית, שהיא הערובה על כל השאר.

כעת השאלה הנשאלת היא כיצד יוצרים את ההתעלות הרוחנית, מהי אכן הדרך להפוך את אישיותינו ולרומם את שיעור קומתינו.

ובאמת הדברים הללו פשוטים וידועים, גם אם קשה עלינו להודות בזה, הרי כל אדם החפץ בחינוך בניו ובנותיו הקטנים יודע שלשם כך צריך לשלוח אותם למוסדות חינוך טהורים וראויים, ולהשגיח עליהם שיתחברו רק עם חברים טובים ושיקראו וישמעו רק דברים טובים וכשרים, ואף אדם שפוי לא יעלה על דעתו שדי בכך שפעם בשנה ינאם בפניהם נאום חוצב להבות על חובתם בעולמם עד ש'יקבלו על עצמם בלב שלם' לעשות

הפשוט והמסתבר הוא שחושיו של האדם פועלים עליו ברצף כל הזמן, בכל יום, בכל עת, בכל שעה ובכל רגע, בכל רגעי חייו של האדם (מלבד זמן השינה) האדם חש ומרגיש, רואה שומע טועם מריח וכו', וכל ההרגשות והמחשבות הספונטניות משפיעות השפעה תת הכרתית מכרעת על אפיו ותכונותיו של האדם, על הלך רוחו והשקפת עולמו, ולעומת זאת ההגיון הישר אינו פועל על האדם אלא ברגעים הבודדים שהאדם מקדיש מזמנו לעיון והתבוננות, (גם אם נאמר שהשפעת השכל הישר על האדם חזקה לא פחות מן הדמיון, דבר זה משתנה מאדם לאדם), מכל מקום ודאי וודאי שהשפעה רצופה של כל יום וכל שעה גוברת בנקל על השפעה שמופיעה רק לעיתים רחוקות ורק לכמה דקות.

עיני הבשר וכלי החושים רואים רק את הנהגת הטבע, הבורא האמיתי הוא ק-ל מסתתר, אינו ידוע מכח החושים אלא מכח השכל, אמיתת התורה והמצוות לא ידועים מכח החושים הגשמיים רק מכח השכל, מכח ההגיון הצרופ ורגשי הנשמה האלקית, אבל החושים משפיעים הרבה יותר מהם!

אם כן אפוא מתבקשת לנו בזה מסקנא נוספת: שאדם החפץ לשפר ולעצב את תכונות נפשו, את הלך רוחו ונטיית לבו, עליו להרבות יותר ויותר בהתבוננות אודות מהות העולם ותכליתו, ומהות האדם ותעודתו, אודות מעלת העושר האמיתי והנצחי לעומת העושר המדומה והחולף, לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, להתבונן ולהכיר מי הוא בעל הכח האמיתי בעולם ומי המה אשר כוחם וגבורתם הם כציץ נובל וכחלום יעוף, וככל שירבה להתבונן ולעיין בזה יצטייר הדבר היטב בשכלו ובדמיונו, עד אשר יחוש וירגיש את הדברים באמת כאילו רואה הוא אותם במו עיניו.

***

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ד) נחל איתן – אדמה או נחל מים

א בסוף הפרשה מוזכרת מצות עריפת העגלה. וזה לשון הפסוק (דברים כא, ד): "והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל".

ולכאורה הוא פלא נשגב, איך מפני חשש של 0.10% כולם רועדים, ומפני חשש של 60% לא?

התשובה היא שהחשש הרפואי אם כי הוא גדול הרבה יותר מכל מקום אינו **מוחשי**, אך חשש המילכוד אף שהוא קטן מ"מ הוא מוחשי ביותר, וכמה סיבות לדבר: א. החשש הרפואי אינו 'כאן ועכשיו' אלא רק לטווח ארוך. ב. התפוצצות סיגריה על הפנים מאיימת על הדמיון הרבה יותר ממחלה איטית וממושכת. ג. הקשר בין הסיגריה והמחלות לא נראה לעינים. והסיבה הרביעית והעיקרית היא: **הסביבה!** כן! פשוט האדם רואה שהעישון נחשב בחברה לדבר נורמלי ומקובל, וממילא אינו 'מרגיש' שהוא עושה בזה דבר רע ומטופש, הוא **יודע** זאת היטב, אך אינו **מרגיש**.

בזמן הרמב"ם המשפיעים העיקריים על האדם היו אנשי סביבתו, אולם בימינו נתחדשו עוד סוגי השפעות סביבתיות חזקות שלא היו בעבר, כיום יש הרבה מאוד חומר קריאה, ספרים עיתונים וכיו"ב, ובעוד שבעבר עיקר מטרת הכתיבה היתה העברת מידע בעלמא, הנה כיום עיקר אומנות הסופרים היא לכתוב בשפה מושכת וצוירית מגרה ומעניינת, אשר יש לה השפעה עזה מאוד על נפש הקורא, ועל כל אלו נוספו גם כלי התקשורת והסרטים למיניהם, שכח המשיכה והגירוי שלהם הינו איום ונורא, ומידת השפעתם על חושיו ודמיונו של האדם היא חזקה ואגרסיבית יותר מכל דבר אחר בעולם, כלי הנשק החזקים ביותר כיום הם העיתונות והתקשורת וחברות הפרסומת והקמפיינים למיניהם.

ואם צריך האדם לפרוש מסביבה רעה, כל שכן שעליו להתרחק כמטחוי קשת מחומרי קריאה ושמיעה וראיה שנוצרו על ידי אנשים המקולקלים בדעות ומידות, וגם אם לכאורה נראה שאין כל פסול בתוכן הדברים, מ"מ האווירה הנושבת מתוכם משפיעה מאוד.

והמסקנא הפשוטה העולה מכל זה היא, שאדם החפץ לתקן ולהיטיב את אפיו, את הלכי רוחו ונטיית לבו, עליו להקפיד על כך שיהיה כמה שיותר זמן בסביבה בעלת השפעה חיובית, במקום ששורה בו אוירה של יראת שמים טהורה, אוירה של שאיפה לחיי נצח ולא לחיי שעה, אוירה של הערצה לקנייני נצח רוחניים עליונים, ולא לקנייני שעה חמריים ושפלים.

מהו באמת הטעם שהאדם מושפע כ"כ מחושיו והרגשותיו יותר מההגיון הצרופ והישר? אולי יש לפסיכולוגים הרבה הסברים נכונים, אך ההסבר

בליבם על הדבר הרע הזה. וגם מניעת העבודה והזריעה שם לעולם מן הטעם הזה בעצמו היא לפי הדומה על צד הפשט, כדי להזכיר לעולם בלב כל עוברי דרך כי על דבר שנרצח איש אחד בדרך נערפה העגלה במקום ההוא ונשאר חרב לעולם, ויניעו לבבם עם זה להרחיק ענין הרציחה מאד. ואם תקשה בטעם זה כי הנחל לא מקום זרע. נשיב שראוי הוא לכך אחר שתמנענו התורה מלזרוע בו. משמע שדעתו כדעת רש"י, שאלמלא שהיתה התורה אוסרת זריעה במקום זה, היה אפשר לזרוע בו, ומבואר שכוונת הפסוק היא לאדמה קשה, שהרי בתוך נחל מים עצמו לא שייך לזרוע [שוב ראיתי שבשו"ת פרי השדה (חלק א סימן יט, דף י, א) דייק כן מדברי החינוך. וראה שם שיישב לפי שיטת הרמב"ם את קושיית הר"ש מקינון (בסוף ספר הכריתות) היאך מותר לזרוע בזמן הזה ואין חוששים שמא ערפו שם עגלה. ובעיקר תירוץ זה יעיין במנחת קנאות (לרבי מאיר אריק, סוטה מה, ב ד"ה והנה בספר הכריתות), ובשיורי ברכה (יורה דעה קי, סוף סק"ו, דף קסה, א)].

והנה רבינו החכם צבי (סימן לב) נשאל על ענין זה, והביא שהשואל רצה לדקדק מדברי הגמרא (פסחים נג, א) שמובאת שם ברייתא בזה הלשון: "תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר סימן להרים מילין וכו' סימן לנחלים קנים נפקא מינה לנחל איתן". ומבאר רש"י שם: "לנחל איתן - לעגלה ערופה צריך שיהו קנים גדילים בו, ואי לא - לא מיקרי נחל". ומשמע לכאורה כשיטת רש"י שהרי נהר אמיתי אין צריך לתת בו סימנים.

אמנם החכם צבי דחה דבריו, וכתב שאדרבה מברייתא זו משמע כשיטת הרמב"ם, שהרי דרך קנים לגדול על הנהר [כדאיתא בגמרא (תענית כ, א)], ולפי רש"י שמדובר באדמה קשה היאך יכולים לגדול שם קנים [ויעויין בתירוץ של הנחל איתן שם].

וכלפי הקושיה מפני מה הוצרכה הברייתא ליתן סימנים בנחל ממש, כתב החכם צבי: "לאו קושיא

וידועה מחלוקת הראשונים בביאור אותו נחל איתן שהוזכר בפסוק. רש"י על אתר פירש: "אל נחל איתן - קשה שלא נעבד". ולפי דבריו המילה איתן באה לפרש את המילה נחל, כלומר שהמילה איתן שהיא לשון קושי, מבארת שהנחל המוזכר כאן בפסוק הוא אדמה קשה ולא נחל כפשוטו.

אבל הרמב"ם (פירוש המשניות סוטה ט, ה) כתב: "ענין איתן, עצום, כמו גוי איתן הוא. אמר שאם היו מימיו רודפין בחזקה אף על פי שאינו איתן בכמותו". והיינו שהמילה איתן מגדירה את גודל הנחל ולא את פירוש המילה נחל. ובהלכות רוצח (ט, ב) ביאר יותר וכתב: "שהוא שוטף בחזקה, וזהו איתן האמור בתורה". [ויעויין בספר נחל איתן (סימן יא אות ב- ג) שכתב שדעת רוב הראשונים היא כרש"י, והוסיף שם שכן משמע בתרגום אונקלוס ובמדרש תנאים ובתרגום המיוחס ליונתן [ועל הדיוק מדברי האונקלוס, יעויין בשו"ת שאילת יעב"ץ] שיובא בסמוך] שכתב: "ועוד מצאנו רב מאיר עינינו בספק זה, ומכריע גם כן כפירוש רש"י, הלא הוא התנא המקובל אונקלוס הגר וכו', והוא המקבל הפירוש האמיתי מחז"ל, ואין כאן ספק מעתה שהוא ודאי כדאי לסמוך עליו". אמנם בשו"ת יד אלעזר (סימן לב, דף יז, א) בתוך תשובתו למהר"ץ חיות כתב שאין סתירה מדברי האונקלוס לשיטת הרמב"ם; ומאידך הרד"ק (ספר השרשים שרש נחל) והחזקוני ביארו כהרמב"ם].

ב. והנה המהר"ק (שורש קנח) נשאל מה הביאור "נחל איתן", וכתב: "על זה נבהלתי למה זה תשאל לשמי והלא הבאת בעצמך דברי הגאון רבינו משה [בן] מיימון ז"ל ומי הוא בדור הזה אשר יבא אחרי וכו' וכל שכן פעוט וחסר דעת כמוני". אמנם בהמשך תשובתו מביא המהר"ק את שיטת רש"י, והרמב"ן, שמבואר מדבריהם שאין הביאור כדעת הרמב"ם.

ובאמת שגם מדברי החינוך (מצוה תקלא) שכתב: "משרשי המצוה וכו' שענין העריפה לפרסם ענין הרציחה כדי לעורר ההמון על הדבר, ויכניסו יראה

כמעט שגור בפיו בעל פה. ונעלם מהם זכר כולם לברכה לפי שעה כתוב מלא ותלמוד ערוך, מה יעשו אזובי קיר אנן יתמי דיתמי כאצבע בקירא לשכחה".

ובאמת שכבר רבינו המאירי בנדה שם רמז לראיה זו בקיצור, וכתב: "ומכל מקום נחל איתן האמור בתורה לענין עגלה ערופה אף על פי שלפי סוגיא זו יראה בפירושו מקום קשה וקרקע בתולה לענין פסק אמרו באחרון של סוטה שאע"פ שאינו איתן כשר ולא יעבד בו ולא יזרע להבא קאמר ואף מפרשי המקראות פירשוהו מקום חשוב ואשר לא יעבד ולא יזרע להבא וגדולי המחברים פירשו נחל ממש ושהוא שוטר בחזקה ואיני מבין מה מקום לאסור עבדה וזריעה בנחל ושמא נאמר כן על שפת הנהר במקום שעורפין אותה" [וגם המהר"ץ חיות בהגהותיו שם רמז לדיוק זה מדברי הגמרא, וכן העיר בשו"ת נודע בשערים (לרבי דוב בעריש אשכנזי בן נכדו של אחי היעב"ץ, מהדורה תניינא, סימן עד, דף פג, א) והניח דברי הרמב"ם בצע"ג].

אמנם השואל ומשיב (מהדורה תליתאה חלק א סימן שצד) כתב שעיקר מחלוקת רש"י והרמב"ם תלויה במחלוקת רב יאשיה ורבי יונתן בגמרא (סוטה מו, ב) אם כוונת הכתוב "לא יעבד בו ולא יזרע" היינו רק הוראה לעתיד, או שזהו גם דין על לשעבר. רב יאשיה סובר שזהו גם דין על לשעבר, ואילו רבי יונתן מפרש שזהו רק ציווי לעתיד.

וממילא הברייתא בנדה הינה לפי רב יאשיה ואינה כפי ההלכה שנפסקה כרבי יונתן. וזה לשונו: "ובזה מיושב היטב דלא נחלקו רש"י והרמב"ם כלל רק דרש"י פירש אליבא דרבי יאשיה ודרכו לפרש במקרא מה שיותר נראה לפירוש המקרא אף שאינו מסכים להלכה והרמב"ם נקט אליבא דהלכתא דק"ל כר' יונתן. ועיין בש"ס (נדה דף ח ע"ב) צונמא הרי זה בתולת קרקע, והרי שם אמרו בתולת קרקע כל זמן שלא נעבדה למאי נ"מ לנחל איתן, הרי דנחל איתן היינו אותה שלא נעבדה והיינו צונמא, וא"כ יקשה היאך מצי למנקט זורע בנחל איתן הא אינו בר

היא דכמה מיני נהרות ואגמי מים יש נהר ויאור ופלא ויובל ואגם ומעין שוטר ונחל".

ג. ובשו"ת שאילת יעב"ץ (חלק א סימן כד) כותב על דברי אביו – החכם צבי: "על דבר זה צער גדול היה לי גם מאז בהיות עדיין מר אבא ז"ל בחיים חייתו, ולא זכיתי לשואלו כי גבה טורא בינו וביני, הוגליתי מפתורא דדהבא [=משולחן הזהב] והושלכתי אל ארץ אחרת בעוני, ולא יכולתי להודיעו צערי אשר בעיני יפלא מאד גם על המהר"ק גם על כל העוסקים בפירוש נחל איתן" [ויעויין בספרו על התורה "אם לבינה", הנדפס מחדש (עמוד תקמט) על פי הגהותיו בגליון החומש, שרמז לענין זה בקוצר אמרים].

בהמשך דבריו רוצה היעב"ץ להכריע כשיטת רש"י, מדברי הגמרא בנדה (ח, ב) שכתוב שם: "תנא, ג' בתולות הן: בתולת אדם, בתולת קרקע, בתולת שקמה. בתולת אדם - כל זמן שלא נבעלה, נפקא מינה - לכהן גדול, וכו'. בתולת קרקע - כל זמן שלא נעבדה, נפקא מינה - לנחל איתן. וכו'. תנו רבנן: איזוהי בתולת קרקע - כל שמעלה רשושין ואין עפרה תיחוח, נמצא בה חרס - בידוע שנעבדה, צונמא - הרי זו בתולת קרקע".

ומבואר מדברי הגמרא כדברי רש"י, שהרי פירוש המילה צונמא הוא סלע. ועד כדי כך היתה הוכחה זו ברורה בעיני היעב"ץ, שכתב בסוף דבריו: "ומכאן נראה קיצור זיכרון המין האנושי אפילו במשובחים ובמסולתים שבו, שהרי תוקף גדולת פרשת הרמב"ם נודעת לכל בר דעת שלא הניח דבר קטן וגדול מכל הנמצא בש"ס מלבד מה שאסף משאר ספרי הקודש כי כביר מצאה ידו החזקה [וכבר היה הוא ז"ל בחייו קובל על השכחה והודיע צערו לרבים כנראה באגרותיו] ושני המלכים מהר"ק ז"ל המפורסם מאד, וניכר מתוך ספרו עוצם בקיאותו הנפלאה. ואדוני מורי הגאון ז"ל הנה כל חכמי דורו יעידון יגידון שהיה אוצר בלום לתורה לא הניח למקרא ומשנה ותלמוד דבר גדול וקטן שלא היה רגיל על לשונו

רש"י, ואיני זוכר מה שכתב בזה. ובאמת שהיא תימה רבה. ולפי מה שכתבתי יש ליישב דבאמת זהו לרב יאשיה דמפרש אשר לא יעבד קאי למעלה לשם של נחל איתן אבל לדידן אין ראייה משם, והיינו דנ"מ לנחל איתן לפרושי קראי אבל לענין דינא לא קי"ל כן".

זריעה. ועל כרחק דלרבי יונתן באמת נחל איתן היינו מה ששוטף בחזקה אבל מצי להיות בר זריעה. וזכורני דזה רבות בשנים ראיתי אצל כבוד דודי זקני הגאון רבינו הגדול בעל ישועות יעקב בספר שאלת יעב"ץ והשקפתי בו כמו רגע ומצאתי שהקשה על הרמב"ם מהך דנדה דאמרו איזו בתולת קרקע שלא נעבדה מעולם נ"מ לנחל איתן וזה מבואר כשיטת

נחשבה" – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

בס"ד נחשבה שופטים (תחילת אלול) תש"פ

אלול – אני לדודי ודודי לי – הילך כללא ואידך פירושא היא זיל גמור...

רבים השואלים מהי עבודת האלול?

ונראה בסיעתא דשמיא, שכל העבודה היא לפתוח פתח כחודו של מחט, והקדוש ברוך ברחמיו, יפתח לנו בזכות זה פתח כפתחו של אולם.

וכך אמרו במדרש רבה שיר השירים פרשה ה' פ"ג על הפסוק, בשיר השירים ה' ב', קול דודי דופק פתחי לי אהתי רעיתי יונתי תמתי... רבי יסא אמר, אמר הקב"ה לישראל, בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים, שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו.

והנה יש לפרש כך: שהקדוש ברוך הוא כביכול מבקש מאתנו שנפתח את הדלת שסגרנו, כדי שנוכל להתדבק בו יתברך ולילך בדרכיו. ואף שלנו נדמה כאילו אין בכוחנו לפתוח הדלת, כי היצר והייליו מונעים זאת מאתנו, אולם הקדוש ברוך אומר לנו שאפילו נפתח פתח כחודה של מחט, שלזה אין כל כך התנגדות של היצר, כי זה עדיין לא ממש עוזר לנו להתדבק בהקדוש ברוך הוא, אבל אז הקדוש ברוך הוא כביכול יפתח לנו – על אפו וחמתו של היצר – כפתחו של אולם. ולא פתח אחד אלא פתחים, ולא כחודה של מחט, אלא שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו.

ונתבונן עוד במשל שמשלו לנו חז"ל הקדושים. כמה התבדל בין פתח כחודה של מחט, ובין פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו, הלא ההפרש הוא באלפי אלפים וריבי רבבות פעמים. וזהו ההפרש בין היגעת לבין המצאת, ובין האני לדודי לבין הדודי לי. וזוהי עבודת האלול!

ובאמת הדברים פשוטים, כי האדם צריך לעשות מה שבכוחו הוא, וכוחו כמובן הוא דל מאד, אבל הקדוש ברוך מסייע להאדם במושגים של שמים, וזהו אינסופי, כמובן. וזו ההזדמנות של הדש האלול...

בספר המוסר והדעת להגה"צ רבי אברהם יפהן זצוק"ל סיפר שהותנו הסבא מנובהרדוק זצוק"ל, היה משבח את אחד התלמידים הבחור הצדיק בעל המוסר ר' יעקב שצוצינר ז"ל, שהיה מגדולי הניכי נובהרדוק, על החלטה אחת שלו, שלולא היה עובד השם באמת, היה ניתן לחשוד, שהשיקול שלו נבע מחוסר יראת שמים ח"ו, אבל בהתבוננות אמיתית רואים שהמעשה נבע דווקא משיקול דעת עמוק וחשבון צדק. וכך היה הדבר: הבחור ר' יעקב הנ"ל, נעשה 'אבל' רחמ"ל בחדש אב, והוא לא נסע הביתה, למרות שהמשפחה לא הבינה למה, והוא החליט לנסוע רק אחרי הימים הנוראים, ולא לעזוב את הישיבה קודם. למרבה הפלא בעשרת ימי התשובה ניגש לסבא ואמר לו כי בדעתו לנסוע לביתו לימים מספר, והיה הדבר לפלא בעיניו שאינו מוכן לדחות את הנסיעה לעוד איזה ימים, אבל הוא הסביר את הדבר בנימוק שנשארה להם ירושה גדולה מאביהם, והיורשים רבים הם וכל אחד טוען ומראה שמגיע לו חלק יותר גדול מהשני, ומתירא בנפשו שהוא בטענותיו לזכותו, לא יבא ח"ו לידי מחלוקת וטענות של שקר ואונאה, ועל כן הוא סבור כי כדאי לו לנסוע דוקא עכשיו כשאימת יום הדין עליו ויטפל בענין כיושר ובצדק, מה שאין כן אם ידחה זאת לאחר הימים הנוראים שאימת הדין כבר פגה, ויותר עלול להתפתות כחשבונות רבים באין מעצור לרוחו.

ומסיים הגה"צ רבי אברהם יפה"ן זצוק"ל, אינני זוכר בדיוק איך נהג למעשה, אבל זוכרני היטב שהסבא הפליג מאד בשבב נימוקו, ודרך מחשבתו בזה. והנה הסבא מנובחהרדוק זצוק"ל התפעל מהשיקול הנכון ומעומק החשבון, וכך גם התנו הגה"צ רבי אברהם יפה"ן זצוק"ל. ונתבונן אנו מה נוכל ללמוד לעצמינו מסיפור זה. ונראה שהלימוד הגדול הוא כיצד אדם צריך להרגיש באלול וימים נוראים. והתשובה היא, אימת הדין. והיינו שהתחושה של אימת הדין שברקע, צריכה להוות אצלינו גורם מכריע שישפר את הנהגתינו בהרבה תחומים. לדעת שעכשיו אלול, ולדעת שעוד כך וכך ימים ראש השנה ויום כיפור, זה צריך להיות מורגש אצלינו, ואי לזאת התפלה תהיה יותר מעומק הלב, הלימוד יותר בריכוז, המדות והיראת שמים ויראת הטא בעליה. ואפילו אם נשתתף בדין תורה נהיה יותר אמיתיים. הכלל, יהודי של אלול זהו יהודי יותר נעלה ויותר מרומם. ואולי אולי, זה כבר פתח כחודה של מחט... ויהי רצון שיחיה חלקינו עם עובדי השם ועבדי השם, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה. ולשקול מעשינו בשיקול הנכון. אמן.

בס"ד נחשבה שופטים תשע"ח

אני לדודי – עבודת השם מתוך אהבה – זהו היסוד לעבודת האלול, ומזה זוכים לדודי לי

בין הדברים שצריך להתחזק באלול, להיות במצב של חיזוק ולא רפיון ח"ו. בתורה בתפלה ובלימוד המוסר. על הכל צריך להיות ניכר אלול, תפילה של אלול, תורה של אלול, עבודת המדות של אלול, זהו חלק מן ההכנה הדרושה באלול. וכאשר נמצאים כבר במצב של חיזוק יותר קל לטפל בבעיות אחרות, כלומר בחסרונות שצריך לתקן. כי כאשר האדם הוא במצב של עליה, כל השאיפות משתנות, והאדם נעשה רוחני יותר, ונוטה לקבל על עצמו את קישוט המעשים ועבודת המדות מתוך שמחה וקורת רוח.

וכבר רמזו הקדמונים על חדש אלול, אני לדודי ודודי לי, ראשי תבות אלול. והנה דודי הוא מלשון קירבה, כי זהו היסוד והשורש של עבודתינו בחדש אלול, אני קרבת אלקים לי טוב. ההרגשה הפנימית כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב אינו אלא הבל ושוא נתעה. ספר מסילת ישרים – פרק א'.

והנה באורחות חיים להרא"ש כתב, ויבהלוך רעיונך מידי זכרך חרדת רבי יוחנן זכרוננו לברכה. והיינו שצריך לפחד מכל שכן מר"י, שאם הוא היה חרד, אגן מה נענה אבתריה.

ועי' ברכות דכ"ח ע"ב, תנו רבנן וכו' וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה, אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין אוסרו עולם ואם ממתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אף על פי כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו עולם ואם אוסרני אוסרו עולם ואם ממתני מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה, עי' שם.

ויש לעיין מאי ולא עוד. ונראה לפרש, שהכונה שהפחד היותר גדול, הוא במה שמפסיד גן עדן שהי' יכול לזכות. וזהו כעין מה שכתב המסילת ישרים ההערה לשלימי הדעת, דאין רע בעולם יותר מחסרון השלימות. הרי כמה צריך להתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק. והזמן המתאים לזה במיוחד הוא בחדש אלול. וכאשר נהיה בגדר אני לדודי, נזכה לקיום של דודי לי. אמן אמן.

"מתוך ההפיכה"

פרק ל"ד "איש הצללים"

תקציר: יונטי פרגר בחור בעייתי שממש כמודיע של ארגון "שומרי החומות" הוא גם משת"פ של "קול המסורה" ארגון קיקיוני שמתחרה בשומרי החומות אך מועז ממנו, אותו יונטי חאג למסור לחיים שמייסר וגדליה שלעגער אינפורמציה על חיים שלום פימקלשטיין כי הוא מסוכן לשוב הישן בשל היותו שבבניק וצריך טיפול שיגחם לו לעזוב את יחשלים. בשל זה רעשה יחשלים ולייבל ווערקער שכעס עליהם השתלח בהם ואיים לעשות בהם שמות, הם נבהלו ומסרו על המודיע שסיבך אותם. הם החליטו ללמד לקח וברגע שפגשוהו קיבלוהו בצעקות גדולות על שהכשילם במידע שקרי, יונטי הערמומי התנצל בפניהם כי טעה ביהויו של אחד שדמה לו בלא מעט פרטים, משה סלואעס, בחור גנדרן מאד שנראה כנטה להיות שבבניק, בחלקת לשון הצליח לרמות אותם, אך לייבל לא קיבל את הסיפור וחרת ענינים עם יונטי.

למעלה משנה עוברת על חיים שלום, באותה שנה השקיע ראשו בלימוד ונראה כי שב לאיתנו לחלוטין, דבר זה הביא את רב משה יוסף חמיו לחשוב על תאריך נישואין קתוב, אבל יש לו בבית אופוזיציה כבדה בדמות ציפורה רעייתו שנטררת לו איבה, מהרגע הראשון לא גרסה את חיים שלום ובעקבות הלשונות הרעות התגברה איבתה, היא לא מוכנה בשום אופן לתת לחתונה להתקיים, היא מאיימת כי תחרים את החתונה, רב משה יוסף נבהל ומתייעץ עם המו"צ שמייעץ לו להמתין לעת עתה כדי לא לעורר את המחלוקת.

חיים שלום בלחץ אימים, הוא לא ראה קץ לעניין ושוקל להתייעץ עם המו"צ, לוקח זמן רב עד שהוא מצליח להיפגש עם המו"צ, המו"צ מנסה להרגיע את חיים שלום ומייעץ לו להימנע מהפעלת לחצים, הוא מנסה לסבר את שכלו כי כדאי להמתין בשל המלחמה העולמית שבערת, חיים שלום יוצא מבית המו"צ בהרגשה קשה, הוא מתחיל לדמיין כי ישאר חוק נצחי כמוח לשעבר רב משה כהן, בגיל שלושים יתעטף בטלית ויסתיר את היותו חוק מעיני הבריות, הוא יכתוב ספר בלימוד וכך יותיר לעצמו זכר.

המתח בחדר לאחר קבלת הטלפון של קליינציק בוימל גאה עד למעלה, הוא תפס אותם בחולשתם, ארגון מחתרת ראוי לשמו לא מסוגל להעמיד משימה בלי עידו?! זו ממש בושה וחרפה, מה קרה להם לפתע? הרי שנים הסתדרו בלעדיו, היה להם את מושיקו וגואל רצון, תאומים זהים שהיו מתכנני מבצעים ראויים לשמם, אלא שמרגע שהכירו את עידו דיסנביץ השתדרג הארגון בעשרות רמות, התכננים הגאונים של עידו שמו הצידה את מושיקו וגואל שאפילו לא נחשבו כבינוניים לעומתו.

היו לעידו מעוף ותעוזה מדהימה, הוא ידע לתכנן מבצעים בצורה מאד מתוחכמת ופשוטה ביותר שהפליאה את כל מפקדי הארגון, מרגע שנודע להם איזה מתכנן אסטרטגי ולוגיסטי הוא לא רצו לשמוע על מישהו אחר.

מושיקו וגואל, נעלבו קשות מהמתחרה החדש, שהסיט אותם הצידה ושנאו אותו מאד. עוזי דהן ראש הקבוצה לא רצה להכניס את מושיקו וגואל לקוקפיט של המבצע הנוכחי שנחשב לאחד המבצעים המיוחדים ביותר של ארגון האצ"ל, הם לא היו ברמה כל כך גבוהה כמו עידו שיכול להרים מבצע שעוד השם שלו יהדהד בישוב, אין ספק שהבריטים ילמדו לקח מר ביותר, יש סיכוי שלאחר המבצע הם ינמיכו פרופיל ואולי ימהרו לעזוב את הארץ.

הלחץ להשלמת המשימה היה גדול מאד, לא רק הם מעורבים בנושא, ארגון מחץ (הפלמ"ח) וחלק מההגנה נטלו אף הם חלק מכובד, אבל חוד החץ הוטל על ארגון האצ"ל, הם נזקקו להשלים כמה וכמה דברים כדי שיוכלו להוציא את המבצע לפעולה, מלכתחילה היה אמור המבצע להתרחש באחד מימי השבוע הנוכחי, אלא שעתה עם הודעתו של מר קליינציק בוימל מראשי מח"ץ ירד מעט המתח, מעתה יש להם עוד מספר ימים כדי לסדר את הפעולה.

אך הספקות ניקרו בלב, האם יצליחו בהחלטתם להרוס את המפקדה הראשית של הצבא הבריטי, כאשר הוא מוגן כל כך (מאות חיילים היו מסתובבים במקום), הם צריכים רעיון גאוני, אך מחזירים חומר הרס של מאות קילוגרמים של ט.נ.ט. שירים את כל המקום לשמים בלי שיתגלו, מסתובבים בכל מקום עשרות ואף מאות אנשים אין כמעט פינה שקטה ואי אפשר להחזיר כמות גדולה כזו בצורה כה תמימה שלא תעורר כל חשד. זה קושי אחד, קושי הנוסף המבצע היה אתי לחלוטין, הם צריכים להזהיר מאות אנשים שמסתובבים באזור בשל היותם חפים מפשע ולא מגיע להם מוות אכזרי, הם גם לא מעוניינים להרוג את חיילי האיב, הם רצו לדכך אותם מוראלית לפגוע ברצון שלהם להישאר כאן בארץ.

פגיעה בצומת הראשי של הבריטים בירושלים יכולה לפגוע במורל השפוף לאחרונה של הצבא הכובש, לאחר שעשרות מבצעים של ארבעת ארגוני הטרור של היהודים* אך הבריטים לא למדו את הלקח, העקשנות שלהם גברה מיום ליום, הם ביצעו עשרות עצרים ולקחו מאות פעילים מכל המחותרות, חלקם הועלה על הגרזום תוך שעשו פומבי לדבר, כדי להטיל אימה ופחד על אנשי הישוב שייכנעו להם, דבר זה הגביר את הלחץ על ה"מרי האזרחי" שאיגד את כל ארגוני המחותרת כדי להוביל מאבק איתן ועקבי.

(אצ"ל ולח"י היו שייכים לפלג הרביזיוניסטי שהיה ימני מאד, הם דגלו במעשים קיצוניים כנגד הבריטים ואילו ההגנה והפלמ"ח היו שייכים לשמאל ודגלו יותר בהסדר מדיני, חיכוכים רבים היו ביניהם והיו גם מסירות קשות ב"תקופת הסוון" [תקופה אפלה ביותר שהעידה עד כמה כשאין יראת ה' בלב ניתן לרדת לשאול תחתיה כשמוכנים היו למסור אחים לגרזום בשל אינטרסים מפלגתיים] אבל תקופה ארוכה שיתפו פעולה תחת מטה גג שנקרא "המרי האזרחי" זינבו בהם אנושות)

תקופת מה התנהל המרי האזרחי בראשותו של קליינציק בוימל (משה סנה) שהיה דמות חשובה בישוב המתחדש, הוא ניהל את המאבק בעיקר במישור המדיני אך גם היה מראשי הפלמ"ח (מחץ) ופיקד על מבצעים צבאיים רבים, היו לו קשרים טובים עם האצ"ל והלח"י ויחד ארגן את המרי האזרחי, כשנתקל בעידו דיסנביץ קלט את העוצמה שלו בניהול מערכות אסטרטגיות, הוא דיווח עליו לר"א יעקב דורי (הרמטכ"ל הראשון של צה"ל) ששיבץ אותו במערך האסטרטגי של הצבא בעת הקמת צה"ל, הייתה לו מחשבה להסיט אותו אל ארגוני השמאל, אך השכיל להמתין עם זה עד שהתחלק יבשיל.

כשנכנס עידו לחדרו חשכו עיניו, חדרו שהיה מסודר להפליא היה הפוך לחלוטין, מישהו נכנס לחדרו הקטן ועשה שם חיפוש רציני, ניכר היה על המחפש שלא ניסה להסתיר את עקבות החיפוש, הוא השאיר כביכול מסר, אני רוצה שתדע שחיפשתני אצלך כדי שתדע שאתה על הכוונת.

מי היה המחפש ומה מגמתו, הוגיע כעת את ראשו?

כבר שנה שלימה חי הוא בזהות שאולה ואיש לא יודע על חצייה השני של הדמות, דמות אחת שפופה בלימוד אינטנסיבי, יש לו שם חלק גדול בלימוד והוא אוהב את הלימוד מאוד, אך החלק השני בחייו שולח ב"שלח" ידו, כדי לעזור לשליחי הבורא היקרים שנטלו על עצמם לשחרר את ארץ ישראל מידי האנגלים הרשעים שמכבידים את עולם על עם פזורה שבא לחונן את אדמת ישראל במסירות נפש, בלי שתהיה הפרוטה מצויה בכיסם.

תחת לסייע לשארית הפזורה שניצלה ברגע האחרון מכיליון ההשמדה שבוער בכל אירופה, כשהוא מכלה כל קהילה יהודית מפוארת ולא מותיר שריד, כל מי שלב אנושי פועם בחזהו צריך להתגייס להציל את המועטים. הלא האנגלים לוחמים בחירוף נפש נגד השטן הנאצי הארור, אך הם עושים היפך שליחותם!?

אין לאיש הסבר, מלבד המאמר הידוע, הלכה ביצוע עשו שונא ליעקב, זוהי הלכה למשה מסיני אין צורך לחפש את ההיגיון, כפי שאין אפשרות להבין את יתר ההלכות. ק' אומרת ההלכה, כל מי שהוא צאצא של עשו הרשע חייב לשנוא את יעקב (בשם אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש ז"ע נאמר, אם גוי פולני לא הורג יהודי, אין זה מפני שהוא אוהב את היהודי, אלא עצלותו גברה עליו) אם נדמה היה שהבריטים נלחמים בגרמנים ימ"ש ובכל בעלי בריתם, כשמגיע הדבר להצלת עם ישראל הם לדאבון לב "אחים לשטן הנאצי" אין להם כל עניין להציל אפילו יהודי אחד מגורלו המר. כולם מכוונים לדבר אחד, להשמיד ולהרוג את היהודים ולא להותיר מהם שריד ופליט רח"ל.

כאב זה בער בקרבו ימים רבים, הוא הפך בדעתו זמן רב, האם לתת לכאב הזה לצרוב בתוכו ולבכות את גורל אחיו כמו שכולם עושים, או לעשות צעד מעשי, הוא ידע שזה לא פשוט להשתלב בתוך ארגוני המחתרות שלא שמרו דבר, הוא הכיר רבים מצעירי הצאן שהתלהבו להתגייס למחתרות אך יותר משהועילו לארצם קלקלו לעצמם, תוך תקופה קצרה ניכרו עליהם אותות החילוניות, רבים מהם פקדו לחלוטין, גם אלו שעדיין שמרו על עצמם, ניזוקו בצורה חמורה, עידו שמר על עצמו, הוא בא מחינוך יקי קפדני והיה ירא שמים רק שהיו לו דעות חריגות יחסית, הוא לא רצה שיקרה לו מה שקרה לכל אלו שהצטרפו למחתרות. עד שהגיעה אליו הצעה שלא יכול היה לסרב לה ובשלה הסכים לשלב ידיים עם ארגון האצ"ל שהיה חילוני לחלוטין.

לפני שנה הובאה בפניו הצעה על ידי אדם מסתורי שהמתין לו אחרי שסיים סדר ארוך של לימוד. כשיצא עידו מבית הכנסת "אהל רחל" בו הייתה לו קביעות לימוד בש"ס ובספרי הגות ככחזי מורה נבוכים מהר"ל וכו', עד לשעה מאוחרת בלילה, הוא כיבה את מנורת הלוקס הקטנה לאורה למד כבר 4 שעות מסכת הוריות, נעל את דלת בית הכנסת לפתע חש צמרמורת קשה שהקשיחה את כל אבריו, מאחורי עץ עבות ליד בית הכנסת הסתתר יצור רעול פנים, רק עיניים הציצו מתוכם, ניכר היה שאינו מעוניין שיזהוהו, נפשו של עידו כמעט פקעה מרוב פחד, מי יודע מה זומם הלה לעשות לו? הוא כמעט הרים קול זעקה "ראטעוועט אידען" הצילו יהודים.

לפליאתו הרבה לחש לו האלמוני באידיש רהוטה: "זיי שטיהל, מאך נישט קיין גערודער, סיא נישט גוט פאר קיינעם נישט" תהיה בשקט אל תעשה מהומה זה לא טוב בשביל אף אחד"

הלה המשך: "דו דארפסט נישט זיך דערשרעקען פון מיר, אך מיין בלויז גוטס, נעהנטער זיך צו מיר, אך האב, זייער אזויכטיגע מעלדונג צו איבער געבן צו דיר" – אין לך מה להתירא ממני, כוונתי אך לטובה, תתקרב אלי כי יש לי הודעה חשובה ביותר להעביר לך.

אך עידו חשש מאד לפתוח בשיחה עם יצור מסתורי שמסתיר את פניו כשוחד, אבל אותו אותו רעול פנים ידע אך להרגיע חששות, הוא שוחח עמו באידיש בצורה שוטפת ביותר [עידו הבין אידיש בגין שליטתו בגרמנית שפת אמו] מתנצל על כך שאינו יכול לחשוף את פרצופו בשל סיבות שונות, אבל עליו לדעת שהוא יהודי חרדי שומר תורה ומצוות ומעולם לא פגע אפילו בזבוב לרעה, אבל בשל נסיבות מסוימות עליו להסתיר את פניו.

הקול היה קליל ומלטף, ניכר היה שאין למסתורי כל כוונות רעות, כך הצליח להפיג את פחדיו של עידו, כעבור מספר דקות נפלו כל הסייגים, הלה היה "רב אמן" בשכנוע, הוא ידע לקלוע אל לבו של עידו, נראה שעשה שיעורי בית מעולים, עד שידע לפרוט על המיתרים הכי דקיקים של עידו, הוא הסביר לו על תנועת האצ"ל שפונה אליו בבקשת עזרה, אין להם מטרה לגייס אותו באורח מלא לשורות ארגונם, כל שעליו להיות, לפעול מרחוק כ"איש צללים" כך לא תגיע אליו השפעת החברים החילוניים, הוא יקבל מראש את תפריט הפעולות והוא ימסור לו בכתב את הנקודות האסטרטגיות של מבצע פלוני אלמוני, כך יתרום לארגון גם בלי שיהיה בשר מבשרו.

הצעה זו מצאה חן בעיניו, היא מנעה ממנו כל שייכות אל הבחורים החילוניים והמתפקדים החדשים, מאידך יוכל לתרום את חלקו לגאולת הארץ, מאותו זמן הוא נכנס אל תוככי העניינים, לא היה לו קשר רק עם "רעול הפנים" שאף את שמו לא ידע, כך ניהל במשך קרוב לשנה את התיכנון האסטרטגי של המבצעים הגדולים של ארגון "המרי האזרחי" אך בעיקר של האצ"ל.

עידו היה שרוע במיטתו מדוכא לחלוטין, מוגיע את מוחו, אך מצליחים אויביו לעלות עליו, הוא שמר על דמותו המסתורית בכל מחיר, איש מכל חבריו לא ידע כי לאחריה נמנה בין מתכנני פעולות האצ"ל הנועזים ביותר, הוא ידע להסתיר את כל מבצעיו בצורה מזהירה ביותר, הפגישות הבודדות שלו עם עוזי היו עלומות, מעולם לא דווח עליהם ברשות אצ"ל, לבקשת עידו שלא רצה שאיש ידע על פעילותו.

הטעות הגדולה שעידו עשה, כשהסכים לדרישתו של עוזי דהן להיפגש עמו פעם אחת כשהוא מכוסה במסכה, כדי שלא יזהו אותו, הייתה לו שיחה ארוכה עם עוזי שיצא מכליו מגאונותו של עידו וכושרו לנהל מבצעים ברמה שלא הייתה מביישת ארגונים בין לאומיים, פגישה זו הולידה עוד מספר פגישות והקשר ביניהם התהדק מאד.

חצי שנה שמר עוזי את פיו ולא סיפר לחבריו, מהיכן יש לו תוכניות מוצלחות, אלא שגואל ומושיקו הבחינו כי לפתע סר חנם, הם כבר לא נדרשים כבעבר, אמנם עוזי היה מתייעץ איתם כדי שלא לעורר את חשדם, אבל הם לא נמצאים בתוך כל התכנון, גם בהוצאת המבצע האחרון לפועל הרגישו שהתחוללו בו שינויים גדולים ממה שהציעו לו, הסקרנות שלהם בערה כאש, מהיכן יש לעוזי תוכניות אחרות? הם הפעילו לחצים אדירים, עד שלבסוף שחרר להם רמז דקיק שיש לו איש סתר שאיתו הוא מתייעץ והוא משלב את רעיונותיו יחד עם רעיונותיהם.

הקנאה גאתה בקרבם, הם החליטו לנסות לגלות את איש הצללים, הם ידעו שהם עוברים על תקנות החירום של הארגון שנאבק קשות לשמור חשאיות, שונאים רבים היו להם בקרב אנשי השמאל שסלדו מתעוזתם הרבה שהחריפה את יחסי השלטון המנדטורי לשוב היהודי, מימין זינב בהם הארגון הפורש "לח"י" שהקצינו עמדות [עד כדי סיכון כל הישוב היהודי] אבל הקנאה שבערה בהם העבירה אותם על דעתם.

הייתה להם תכנית קטנה להשקיט את יצר הקנאה והנקמה.

***

חיים שלום הסתובב שבועות נכא רוח לאחר ששמע את חוות דעת המו"צ, הוא הבין שהמצב הזה לא יפתר מאליו, הוא כבר מאורס שש שנים ועדיין אין שום נדון בקשר לעתיד, כל החברים הישנים שלו היו, או מאורסים או נשואים, ואילו אצלו לא זז המצב, חודשים ארוכים הפך בדעתו, האם לנקוט עמדה או להמתין שוב ושוב ולא היה יכול להחליט מה עושים, אזהרת המו"צ עמדה לנגד עיניו שלא ינקוט עמדה כדי שלא לקלקל את המצב, אך הוא מאס בחוסר מעש, תמיד דגל באינטנסיביות, מצב לא פתיר היה עבורו בלתי נסבל לחלוטין.

לאחר הרבה התלבטויות, ניגש אל חמיו אל מקום לימודו בבית כנסת "אחוזה" שם היה יושב כל אחרי הצהרים עם עצמו, מכין את השיעור שלו עם החברותא הקבועה שלו רב מיילאך פישמן. כדי להתמודד עם רב מיילאך צריך היה ללמוד את הסוגיא בעיון רב מאד, רב מיילאך היה ארי בתורה, הוא שלט בש"ס בעיון עמוק והיו לו סברות ברזל וקשה היה לפרק אותן, רב משה יוסף לא היה קטלא קניא, אבל לא היה לו קל להתמודד מול רב מיילאך, רק אם הכין את הדף בעומק העיון.

מעולם לא עשה כן, לבוא ולקטוע שיעור של חמיו, אבל עתה הגיעו מים עד נפש, עד מתי עליו לסבול את כבלי העיגון, הוא רוצה תשובה ברורה: נישואין תוך חודשיים שלושה, או התרת קשר ההתחייבות, הוא מוכן למחול להם על הפרת ההסכם, הוא ימחל לכלה צארטיל ואף יכתוב לה כתב מחילה אישי שיאפשר לה להתארס בלי חשש של קפידה (זה עיקר החשש שלא רוצים לקחת שידוך עזוב) כך ידע שיש לו אפשרות להקים בית חדש בישראל.

כשהגיע לבית הכנסת ראה את חמיו שקוע בלימוד עיוני מאד, ערמת ספרים מתגבהת לה, ארבע גמרות ורמב"ם וטור שו"ע מונחים להם על השלחן הגדול, ניכר היה על חמיו שקושיא עצומה תופסת אותו עד מאד.

"אולי יכול אני לדעת מה מעסיק את השוער, יתכן שאוכל לתרום משהו" הציע בהפתעה את עצמו.

כשראה רב משה יוסף מי עומד מולו, החלו ידיו לרטוט מרוב פחד, ההפתעה הייתה מושלמת, מעולם לא העז חתנו להיכנס לעיר מבצרו, הוא הבין היטב את הכוונה וידע שרגע האמת הגיע, הוא לא ידע איך להחביא את האמת הקשה, יש לו אופוזיציה איתנה שמונעת ממנו להציב חופה.

ציפורה התבצרה בעמדתה הנוקשה: היא לא תבוא לחתונה של צארטיל ולא תכניס את החתן החצי חילוני וחולני אל תוך הבית, עד ליומה האחרון.

כל הניסיונות לרכך את עמדתה עלו בתוהו, היא הייתה מורעלת לחלוטין שטופת מוח מכמה "חברות טובות" בראשן עמדה "הצדקנית" מרת זלאטע דרושוביץ תיזכר לטוב, שהזכירו לו את אחריותה כאמא, לא לתת לצארטיל לחיות "חיי גיהנום" עם אדם בעל עצבים רעועים ביותר, מה גם שהוא ציוני רח"ל.

עד עתה שמר את הסיפור בלבו, היה זה ניסיון קשה ביותר, עשרות מחבריו תמחו לא אחת על אריכות העניין, מהם חמק בתירוץ קל, כי אין נראה בשנים קשות להעמיד חופה על חורבות פולין, בפרט אמשנוב קהילתו היקרה.

למזלו הטוב לא עמד בעימות פרונטלי מול חתנו "ביש המזל" אבל כנראה הגיע רגע האמת, נמאס לחתן הסחבת הנוראה הוא בא לבקש תשובה הולמת...אוי ועוה.

עתה עמד חסר עשתונות לחלוטין, מה יאמר לחתנו האומלל? האם יתעלם מהכל ויאמר לו בשמחה מעושה: אדרבה בוא תעזור לי בפתירת סתירה בין שני תוס' באותו עמוד שכבר מונעת ממנו לזוז מהמקום קרוב לשעתיים. וכי חתנו בא בשביל זה? חיים שלום במוחו החריף, קלט את הבעיה לעומקה, אבל לא היה לו זמן לניהול גישה טקטית, הוא אדיש לכל מה ששיקד לסימון זה, נמאס לו להמתין לתשובות מתחמקות, הוא החליט לאחוז את השור בקרניו:

הוא פתח את דבריו בצורה הכי ישירה שיכולה להיות

"טייער באלד געווייזנער מחותן מיינער (מחותני היקר שבקרוב יהיה לשעבר) אני רוצה לעשות סוף פסוק לסאגה הנוראה שמתמשכת לה שש שנים! איני מוכן יותר להיות בכף הקלע, אני רוצה תשובה ברורה עד לשבועיים הבאים. אם אתה מעוניין שהשידוך יקום ויהיה, עליך לקבוע תאריך ברור עד חודש ימים, לא אכפת לי שהחתונה תעוך באיזה בית, ואיני צריך יותר מעשרה מחמנים, איני צריך ליותר, מה שחשוב לי, להעמיד בית בישראל היתר דברים בטלים ומבוטלים.

באם עד לתאריך זה זהה איני שומע ממך הודעה, אדאג להחזיר את כל המתנות דרך שליח נאמן, לזה יהיה מצורף מכתב מחילה ממני כתוב וחתום בכתב יד, אדאג שגם חתימת יד אמי תליט"א תתווסף למכתב, היא תודיע בזה שאינה מקפידה עליכם. בכך אראה את עצמי משוחרר להתעסק בשידוכים עם משפחה שרוצה אותי לכתחילה ולא אחשב "סרח העודף".

אין לי כוח לשאת ולתת בעניין, באו מים עד נפש, יותר לא אתן את גווי למרמס, כתובתי לתשובת המשך, בית משפחת לעווי רחוב השל"ה 15 שכונת שערי חסד, לשם תשלח אלי את התשובה".

הוא מיהר לעזוב את הבית כנסת עוד בטרם הספיק רב משה יוסף לפצות את פיו מרוב תדהמה.

לאחר שעשה את המעשה רווח לו בכך, הוא חש את עצמו ציפור דרוו, מעתה לא יהיה תלוי יותר בחסדי אחרים, הוא לא חש לרגע נקיפת מצפון על המעשה הפזיז, טובה ההרגשה של יציאה ממאסר כפוי, גם אם זה עלול להביא להפסד גדול כ'עמיבת שידוך".

הוא ידע היטב את ערכה של צארטיל אבל מעולם לא היה קשר ביניהם, הוא ראה אותה רק פעם אחת לפני שש שנים וכל המציאות של חתן הייתה וירטואלית לחלוטין, ידיעה שקיימת ושוכנת בעיקר בעולם הדמיון, אמנם היה לו קשר חם מאוד בתחילה עם חמיו, בפרט עם גיסו אפרים זלמן שהיה חבר נאמן וחברותא מעולה, אבל לא זה העיקר בחיים, ישנה מציאות מסובכת וכואבת מחותנת שצוררת אותו ועושה כל מאמץ לנתק את השידוך, רוב הסיכויים שלא תתן לשידוך הזה סיכוי לבלבל, גם אם צארטיל תעשה כל מאמץ שהשידוך יקום ויהיה, לא תוכל להתנתק מהשפעת אמה, עדיף אם ק לעשות סוף פסוק למצב הזה, גם אם בכך עשה מעשה בידיים.

***

רב משה יוסף חזר לביתו סד וזעף הוא לא ציפה להתפתחות הזו ולא ידע אף להתמודד מולה, הוא לא היה מסוגל לשוחח על כך עם ציפורה כי בכך היה רק מחזק את ידיה וזה הדבר האחרון שרצה, הוא צריך בעל עצה טובה שיוכל להוציא אותו מתוך הבוץ הזה.

השאלה אם לגשת למו"ץ עכשיו ולספר לו על כך, האולטימטום שהוצב לו רק מחבל בסיכויים הקלושים לחיות את השידוך, ולבו מר בקרבו, חיים שלום הוא פנינה נדירה ביותר, אין כדוגמתו בכל העולם, אם יתור בארבע קצוות תבל לא ימצא בחור עם כזה "געשטעל" (שיעור קומה) אבל מה עושים עם סיטואציה כה מסובכת? לזה צריך את חכמת שלמה המלך ע"ה.

ציפורה חשה ברוחו הזעופה, היא קלטה שהכל קשור לשידוך, אפילו שלא ידעה על ההתפתחות האחרונה, היא לא העזה לחקור את בעלה למרות סקרנותה הרבה, אבל לבה אמר לה שהפלונטר גדל מאוד ולכן הוא כל כך נרגז, א"כ זה טוב, למרות היותה אשה נאמנה לבעלה, בתחום זה חל פירוד לבבות מוחלט, כל מה שיהרוס לבעלה בעניין המאוס טוב עבורה.

***

כשנכנס רב משה יוסף אל המו"ץ, היה נראה כאילו אבד חד"ל נפש יקרה ביותר מבין אנשי ביתו, כשצריך היה לגולל בפני המו"ץ את פרטי הדברים געה בבכי מר, ניכר היה עליו כי הוא אוהב את חיים שלום מאד וחפץ מאד בשידוך, המבוך בו הוא נתון גורם לו צער רב.

המו"ץ ישב ושתק זמן רב, הוא ידע שהמילים שיאמרו יהיו קשים להישמע, אבל עדיף לומר אותם עתה, כדי שרב משה יוסף יהיה מוכן להתמודדות הקשה. לאחר שברר את מילותיו במשקל הזהב, אמר לו בקולו החלוש.

"הרבה חשבתי על הנושא מכל הכיוונים, יש כלל שאומר "וואו מ'נייעט דארטין טרענט זך אופ" (פתגם חכם באידיש על תפירה "דבר שנתפר לבסוף נפרם" המשקל האסוציאטיבי שלו הוא, אם מכריחים משהו על דבר בסוף הכל מתפורר) היות וכעת לא תוכל בשום פנים ואופן להכריח את אשתך לערוך נישואין תוך חודש, זה עלול לגרום לסיכון שלום הבית שלך, יש לך ב'ה בנים

